

Sporbarhet

Hva er sporbarhet?

Sporbarhet

Hva er sporbarhet?

TemaNord 2005:584

© Nordisk Ministerråd, København 2005

ISBN 92-893-1253-X

Opplag: Print on Demand

Trykt på miljøvennlig papir som oppfyller kravene i den nordiske miljøsvanemerkeordning.

Publikasjonen kan bestilles på www.norden.org/order. Flere publikasjoner på

www.norden.org/publikationer

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18

1255 Copenhagen K

Telefon (+45) 3396 0200

Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18

1255 Copenhagen K

Telefon (+45) 3396 0400

Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske næringsmiddelsamarbeidet

Nordisk Embetsmannskomite for Næringsmiddelspørsmål (EK-LIVS) arbeider med prinsipielle næringsmiddelpolitiske spørsmål vedrørende kost og ernæring, næringsmiddel toksikologi og -mikrobiologi bl.a. i relasjon til risikovurdering, næringsmiddelkontroll og lovgivning. Samarbeidet tar sikte på beskyttelse av forbrukernes sunnhet, felles utnyttelse av faglige og administrative ressurser samt nordisk og internasjonal utvikling av fagområdene.

Det nordiske samarbeidet

Det nordiske samarbeidet er et av de eldste og mest omfattende regionale samarbeider i verden. Det omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøyene, Grønland og Åland. Samarbeidet styrker samhørigheten mellom de nordiske land med respekt for de nasjonale forskjeller og likheter. Det øker mulighetene for å hevde Nordens interesser i omverdenen og fremme det gode naboskap.

Samarbeidet ble formalisert i 1952 med *Nordisk Råds* opprettelse som forum for parlamentarikerne og regjeringene i de nordiske land. I 1962 underskrev de nordiske land Helsingforsavtalen, som siden har vært den grunnleggende rammen for det nordiske samarbeidet. I 1971 ble *Nordisk Ministerråd* opprettet som det formelle forum til å ivareta samarbeidet mellom de nordiske regjeringer og den politiske ledelsen i de selvstyrende områder, Færøyene, Grønland og Åland.

Innhold

Innhold	5
Forord	7
Sammendrag	9
Sammendrag på finsk - Yhteenveto	13
Sammendrag på islandsk - Sammantekt	17
Sammendrag på engelsk - SUMMARY	21
Innledning	25
Prosjektets formål	25
Prosjektgruppens arbeid	26
1 Hva menes med sporbarhet ?	27
1.1 Definisjoner	27
Codex Alimentarius	27
OIE (World Organisation for Animal Health)	28
EU's næringsmiddellov (EF) nr. 178/2002 General Food Law (GFL)	28
International Organization for Standardization (ISO) Standard 9000:2000	29
EAN (European Article Numbering Association)	29
1.2 Formål	29
1.3 Sporbarhetssystem	31
1.4 Intern og ekstern sporbarhet	32
1.5 Suksesskriterier for sporbarhet	33
2 Hvorfor krav om sporbarhet ?	35
3 Gjeldende lovgivning	37
3.1 Generelle bestemmelser om sporbarhet	37
3.2 Lotmerking	38
3.3 Storfekjøtt	38
3.4 Fisk og fiskevarer	39
3.5 GMO	40
3.6 Økologiske produkter	41
4 Tilsynspersonellets innspill	43
4.1 Tilsyn med sporbarhetskrav	43
4.2 Erfaringer	43
4.3 utfordringer	44
4.4 Vurdering av veiledningsmaterialet	45
5 Arbeidet i internasjonale fora	47
6 Anbefalinger for videre arbeid med sporbarhet i Norden	49
7 Vedlegg	51
7.1 Vedlegg 1- Gjeldende regelverk og veiledere på området	51
Generelle bestemmelser om sporbarhet	51
Opprinnelsesmerking av storfekjøtt	52
Merking av art og opprinnelse på fisk	54
GMO	54
Økologiske produkter	56
7.2 Vedlegg 2 - Kontakten med tilsynspersonellet	58
Utførelse og spørreskjema	58

Forord

Nordisk Ministerråd har igangsatt dette prosjektet om sporbarhet med utgangspunkt i politiske beslutninger i ministerrådet, der den viktigste er Grønlandsdeklarasjonen om ”Økt mattrygghet i Norden”, med en politisk forpliktelse til et økt nordisk samarbeid om sentrale emner til styrkelse av nordisk innflytelse i EU/EØS og internasjonale fora. En rekke samarbeidstemaer ble valgt ut og konkrete prosjekter igangsatt til oppfølging av deklarasjonen, blant andre dette prosjektet om sporbarhet.

Utgangspunktet for prosjektet var behov for en felles nordisk forståelse av sporbarhet. Prosjektgruppens opprinnelige mandat var noe uklart, derfor drøftet gruppen mandatet og foreslo ovenfor ministerrådet følgende presisering som ble akseptert:

Prosjektet har som mål å utarbeide en rapport som gir en beskrivelse av sporbarhet, slik at tilsynspersonellet får en innføring i hva som menes og hva som forventes av dem ved tilsyn med sporbarhetskrav. Rapporten skal føre til økt kunnskap i tilsynet om de sporbarhetskrav som gjelder og som er under utarbeidelse.

Ved å oppnå dette håper prosjektgruppen at fokus på dette tilsynsområdet økes, deretter at tilsynspersonellet får mer erfaring fra de sporbarhetssystemer som etableres og gjennom dette oppnå at virksomhetene på grunn av økt fokus etablerer systemer som sikrer målrettet og presis tilbaketrekking og rett informasjon til forbrukeren.

Ministerrådet og Nordisk arbeidsgruppe for Levnedsmiddelkontroll (NNK) ble informert om prosjektets mål våren 2003.

Prosjektgruppen har bestått av

Matvaresektoren:	Anne Christine Duer, Fødevardirektoratet, Danmark (frem til oktober 2003) Niels Bølling, Fødevardirektoratet, Danmark (fra oktober 2003 til november 2004) Tenna Jensen, Fødevardirektoratet, Danmark (fra november 2004) Åsa Kjellgren, Livsmedelsverket, Sverige (frem til oktober 2003) Eeva Fieandt, Livsmedelsverket, Finland Vigdis Veum Møllersen, Mattilsynet, Norge (prosjektleder)
Jordbrukssektoren:	Cajsa Elfverson, Jordbruksdepartementet, Sverige Christine Holman, Landbruks- og matdepartementet, Norge (frem til våren 2003) Halvard Kvamsdal, Landbruks- og matdepartementet, Norge (fra høsten 2003) Gisli Sverrir Halldorsson, Veterinærdirektøren, Island
Fiskerisektoren:	Lena Brungot, Mattilsynet, Nasjonalt senter for fisk, Norge Petter Olsen, Fiskeriforskning, Norge (frem til mars 2003)

Prosjektgruppen har hatt tre møter i perioden mars til oktober 2003. Rapporten baserer seg på innspill fra prosjektgruppen samt på prosjektgruppens diskusjoner.

Rapporten er skrevet av Vigdis Veum Møllersen.
Oslo 1.2.2005

Sammendrag

Prosjektets mål er å utarbeide en introduksjon til sporbarhet og sporbarhetens rolle i matvarekjeden. Prosjektgruppen har i sitt arbeid lagt vekt på å forsøke å utdype og beskrive hva som menes med sporbarhet og hvilke krav som gjelder på sporbarhetsområdet i dag. Håpet er at denne introduksjonen vil kunne danne et generelt grunnlag for kunnskap om sporbarhet for myndighetenes tilsynspersonell.

Prosjektet er oppstått med bakgrunn i Nordisk Ministerråds deklarasjon om økt mattrygghet i Norden. Det inngår i erklæringen at for å begrense virkningen av eventuelle utbrudd av matbåren sykdom er krav om sporbarhet aktualisert. Videre at sporbarhet er et viktig element for å føre tilsyn med kvalitetsparametre som ikke kan kontrolleres gjennom en sluttproduktkontroll. Prosjektgruppen ble nedsatt av Nordisk Ministerråds sekretariat og består av representanter fra EK-Livs, EK-Fisk og NEJS (Nordisk Embetsmannskomite for jord- og skogbruksspørsmål). Prosjektet er forankret i EK-livs' arbeidsgruppe for levnedsmiddelkontroll (NNK).

Med bakgrunn i at nasjonale regelverk formes på grunnlag av internasjonale avtaler, er det nyttig for de nordiske landene å gjennomdiskutere emner som sporbarhet og sporbarhetssystemer. Det er et uttrykt ønske om at det utvikles en felles plattform på sporbarhetsområdet slik at de nordiske landene bedre kan presentere sine meninger og få gjennomslag i internasjonale fora på dette området.

Innledningsvis så prosjektgruppen det som nødvendig å ha en felles forståelse av hva som menes med sporbarhet. Mange internasjonale fora har utarbeidet definisjoner på sporbarhet, men de er utarbeidet med forskjellig utgangspunkt. Utgangspunktet kan være hensyn til fri internasjonal handel, dyrehelse og mat- og fôrvarerikkerhet, en standard for kvalitet eller behov for å gi unike koder. Men alle de nevnte definisjonene har likevel det felles; det skal være *mulig* å spore gjennom *hele kjeden*.

Krav til sporbarhet er allerede nedfelt i særlovgivningen for enkelte matvarer. Vi ser at EU styrker de generelle kravene til sporbarhet gjennom forordning 178/2002 General Food Law (GFL). Det kan være en grunn til å vente en utvikling av regelverk knyttet til sporbarhet i tiden framover, forankret i så vel hensynet til helse og mattrygghet som i hensynet til kvalitet og korrekt forbrukerinformasjon.

Prosjektgruppen ser det som mest hensiktsmessig at GFLs definisjon av sporbarhet brukes. I denne rapporten forstås sporbarhet som:

muligheten til å spore og følge et næringsmiddel¹ gjennom alle ledd i produksjon, bearbeiding og distribusjon.

Generelle bestemmelser om sporbarhet og bestemmelser på bestemte områder kan ha ulike formål. Gjennom de generelle bestemmelsene i GFL er det først og fremst et formål å gi myndigheter og aktører mulighet til å trekke tilbake og fjerne produkter fra markedet dersom det er fare for helseskade, mens det på områdene storfe, fisk, GMO og økologiske produkter er implementert bestemmelser om sporbarhet med andre formål. Forordningen om opprinnelsesmerking av storfekjøtt har sin begrunnelse i matvaretrygghet og til dels merking for forbruker. Sporbarhetskrav på fiskeområdet har samme begrunnelse, mens det for GMO er lagt større vekt på et behov for målrettet overvåkning av potensielle påvirkninger i miljøet, og å muliggjøre tilbaketrekking av produkter og sikre kontroll og verifikasjon av merkingen. For økologiske produkter er det behov for å kunne kontrollere at det er økologiske råvarer som har inngått i kjeden og at hele kjeden igjennom mottar og videresender økologiske varer, samt at produksjonen er økologisk.

Sporbarhet er et verktøy virksomheter og myndigheter kan benytte ved risikovurdering og håndtering. Virksomhetene kan også ønske å benytte sporbarhetssystemet til for eksempel å oppnå markedsmessige fortrinn. Et sporbarhetssystem består av følgende elementer:

- produktidentitet,
- produktinformasjon og
- koblingen mellom produktidentitet og produktinformasjon.

Effektiv sporbarhet er avhengig av at virksomheten har gode rutiner. Et effektivt sporbarhetssystem er avhengig av at det har et klart definert mål og at det er tilstrekkelig dokumentert, revidert og testet.

Prosjektgruppen ønsker å presisere at sporbarhetskravene må etterleves for at virksomhetene kan ta sitt ansvar for å sikre trygg mat, og for at virksomhetene og myndighetene skal kunne treffe de nødvendige tiltak når det påvises helsefarlig mat.

I henhold til rapportens målsetning så prosjektgruppen det som vesentlig å få kunnskap om tilsynspersonellets tilsyn med sporbarhet og hvilken støtte som var ønskelig i forbindelse med tilsynet. Det ble derfor utarbeidet et spørreskjema som ble sendt til tilsynspersonellet i de nordiske landene.

Undersøkelsen viste at situasjonen i de nordiske landene var lik. Tilsynspersonellet foretar regelmessig tilsyn i forhold til sporbarhet når det gjelder fisk og kjøtt. På de andre områdene er tilsynet med sporbarhet

---

¹ Med næringsmiddel forstås her også før, dyr eller et stoff som er ment tilsatt et næringsmiddel eller før.

mer avhengig av hva som er i fokus under inspeksjonen/revisjonen, men tilsynet med sporbarhet har ikke vært høyt prioritert. Veiledningsmaterialet som er utarbeidet av de sentrale myndighetene i de nordiske landene er vurdert som stort sett tilfredsstillende, men tilsynspersonellet synes hjemmelsgrunnlaget er noe uklart. Bruk av virkemidler når sporbarheten ikke er ivaretatt oppleves også som et usikkerhetsmoment for tilsynspersonellet. Det er uttrykt tvil om hva som er god nok sporbarhet, hva som er tilfredsstillende dokumentasjon og hvordan tilsynet skal forholde seg til virksomhetenes datasystemer.

Prosjektgruppen har på bakgrunn av ideer som har oppstått og innspill som er gitt, diskutert mulig videre arbeid på sporbarhetsområdet:

- Vurdere og identifisere behovet for FoU-innsats. Aktuelle områder som bør vurderes er først og fremst kontrollen i forhold til GFL artikkel 18. Deretter er det nødvendig å vurdere kravene til dokumentasjon både for GMO og fisk. Det forventes at flere behov vil oppstå.
- Arrangere nordiske seminarer om sporbarhet og erfaring fra implementering og tilsyn med GFL artikkel 18.
- Gjennomføre nordiske tilsynsprosjekter. For å bidra til økt tilsyn og økt fokus på sporbarhet i Norden er praktiske prosjekter med tilsyn i fokus de mest egnede. Det foreslås derfor at det utarbeides nordiske tilsynsprosjekt *for eksempel* på opprinnelsesmerking av storfekjøtt med elementer som ”Hvordan planlegge og utføre tilsynet”, ”Gi veiledning til vedtak og oppfølging” og eventuelt ta med evaluering av tilstanden i norden.
- Samle og bearbeide erfaringer fra tilsyn og fra bransjen for bruk i diskusjoner i internasjonale fora. Som for eksempel å ta fatt i tilsynspersonellet tilbakemeldinger på spørreundersøkelsen der de påpeker utfordringer i forhold til informasjon som ”forsvinner” under bearbeiding/ prosessering (pakninger som åpnes og emballasje som kastes med mer) og utfordringer i forhold til å motivere mindre virksomheter slik at de innfører systemer for å spore. Videre er det en utfordring å få importører til å skaffe til veie informasjon (mottakskontroll hos første mottaker) fra mottaksstedet. Dette er emner det bør overveies om det skal arbeides videre med i nær fremtid.
- Etablere nettverk av fagpersoner på sporbarhetsområdet med faste møter der nasjonalt og internasjonalt arbeid på sporbarhetsområdet diskuteres.

Prosjektgruppen har grunn til å tro at tilsyn med kravene til sporbarhet kan utgjøre en stadig mer omfattende oppgave og at fortsatt nordisk satsing på området vil være ønskelig og nyttig.

Sammendrag på finsk - Yhteenvedo

Herätteenä tämän hankkeen käynnistämiseen oli Pohjoismaisen Ministerineuvoston kannanotto paremmasta ruoan turvallisuudesta Pohjoismaissa. Jäljitettävyys on selvityksen mukaan ajankohtainen kun halutaan rajoittaa elintarvikkeista peräisin olevia sairauksia. Edelleen jäljitettävyyden avulla voidaan valvoa sellaisia asioita, jotka eivät ole valvottavissa lopputuotevalvonnalla. Projektiryhmä asetettiin Pohjoismaisen Neuvoston toimesta ja se koostui EK-Livs, EK-Fisk ja NEJS (Nordisk Embetsmannskomite for jord- og skogbruksspørsmål) jäsenistä. Projekti on ankkuroitu EK-livsin elintarvikevalvonnan (NNK) työryhmään.

Projektiryhmä on työssään painottanut termin jäljitettävyys kuvaamista ja syventämistä sekä sitä, mitä vaatimuksia jäljitettävyydestä jo on olemassa. Tämän työn tavoitteena antaa yleinen pohjatieto valvontaviranomaisille jäljitettävyydestä.

Tarkoituksena oli myös, kansalliseen lainsäädäntöön perustuen, muodostaa pohjaa kansainvälisille sopimuksille, joissa pohditaan, onko hyödyllistä Pohjoismaiden kesken keskustella jäljitettävyydestä ja jäljitettävyyjärjestelmistä. Onkin tullut esiin toive, että keskusteluihin ja kokemuksiin pohjautuen voidaan kehittää yhteinen *ohjelma* jäljitettävyyteen, jolla pohjoismaat voivat paremmin esiintyä ja tulla kuulluksi kansainvälisissä yhteyksissä.

Projektiryhmä saavutti yhteisen ymmärryksen siitä, mitä jäljitettävyydellä tarkoitetaan. Monet kansainväliset tahot ovat laatineet määritelmiä jäljitettävyydelle, mutta niissä on ollut lähtökohtana eri näkökohdat. Lähtökohtana voi olla vapaa kansainvälinen kauppa, eläinterveys, elintarviketurvallisuus, laatustandardit tai tarve käyttää yhteisiä koodeja. Mutta kaikille mainituille määritelmille on yhteistä se, että pitää olla *mahdollista* jäljittää *koko* tuotteen *ketju*.

Vaatus jäljitettävyydestä on jo asetettu tiettyjä elintarvikkeita koskeviin säädöksiin. EU vahvistaa asetuksella 178/2002 General Food Law (GFL) yleiset vaatimukset jäljitettävyydestä. Tämä säädös voi olla pohja jäljitettävyyssäädösten tulevalle kehitykselle, joka ottaa huomioon niin terveyden ja elintarviketurvallisuuden kuin laadun ja virheettömät tuoteselosteet.

Projektiryhmä näkee kaikkein huomionarvoisimmaksi sen, että asetuksen 178/2002 määritelmää jäljitettävyydestä käytetään. Tässä raportissa jäljitettävyydellä ymmärretään:

Jäljitettävyys tarkoittaa mahdollisuutta jäljittää ja seurata elintarvikkeen kaikkia vaiheita tuotannossa, valmistuksessa ja jakelussa.

Yleisillä määräyksillä jäljitettävyydestä ja määräyksillä tietyistä osaluista voi olla eri tarkoitus. Yleinen elintarvikeasetus antaa ensisijaisesti työkalun viranomaisille ja toimijoille jäljittää eteen ja taaksepäin tuotteita markkinoilla, jos niissä on havaittu terveysvaaraa tai -riskiä kun taas nauta, kala, luomu ja GMO tuotteita varten on implementoitu säädöksiä jäljitettävyydestä muita tarkoituksia varten. Asetus alkuperämerkinnästä nautoiden perustuu elintarviketurvallisuuteen ja osittain kuluttajainformaatioon. Jäljitettävyysvaatimuksella kalatuotteissa on sama perusajatus kun taas GMO –tuotteiden jäljitettävyydessä on asetettu suurempi paino valvoa mahdollisia vaikutuksia ympäristöön ja tehdä mahdolliseksi tuotteiden jäljittäminen ja varmistaa valvonta sekä todentaa merkinnät. Luomutuotteiden kyseessä ollessa tulee voida valvoa, että luomuraaka-aineet ovat luomua ja säilyttävät luomustatuksensa valmistusketjussa.

Jäljitettävyys on työkalu, josta sekä toimijat että viranomaiset voivat hyötyä riskinarvioinnissa ja –hallinnassa. Toimijat voivat hyödyntää jäljitettävyyttä myös esimerkiksi saavuttamalla markkinaetua. Jäljitettävyys koostuu seuraavista osista: tuoteidentifikaatio, tuotantoinformaatio ja näiden välinen kytkentä. Tehokas jäljitettävyys on riippuvainen siitä, että toimijalla on hyvät työtavat. Tehokas jäljitettävyys on riippuvainen myös siitä, että sillä on selvästi määritelty tavoite ja se on tarpeeksi dokumentoitu, tarkistettu ja testattu.

Raportin tavoitteet huomioon ottaen työryhmä näki tarpeellisesti selvittää valvontahenkilöstön tiedot jäljitettävyydestä sekä tuen tarpeen ja toiveet jäljitettävyyden valvonnan kannalta. Sitä varten tehtiin kysely, joka toteutettiin kaikissa Pohjoismaissa.

Selvitys osoitti, että tilanne eri Pohjoismaissa oli hyvin samanlainen. Valvontahenkilöstö valvoo jäljitettävyyttä säännöllisesti kalojen ja lihan ollessa kyseessä. Muilla aloilla on jäljitettävyyden valvonta enemmän riippuvainen tarkastuksen painotuksesta, mutta jäljitettävyyden valvonta ei ole priorisoitu kovin korkealle. Kansallisia keskusviranomaisen laatimia ohjeita on yleensä pidetty riittävinä, mutta valvontahenkilöstön mielestä säädosperusta on jonkin verran epäselvä. Myös toimenpiteisiin ryhtyminen, kun jäljitettävyydestä ei ole huolehdittu, aiheuttaa epävarmuutta valvontahenkilöstössä. On epäselvää, minkälaista on riittävän hyvä jäljitettävyys, minkälaista on riittävä dokumentointi ja miten pitäisi suhtautua toimijan kirjanpitoon.

Projektiryhmä on kyselyn ideoihin ja ehdotuksiin pohjautuen keskustellut ja todennut jatkotyöskentelymahdollisuuksista jäljitettävyyden valvonnassa seuraavasti:

- Tulee arvioida ja identifioida TKn tarve. Ajankohtainen alue, joka pitää arvioida, on ensisijaisesti valvonta suhteessa yleisen elintarvikeasetuksen artiklaan 18. Sen jälkeen on välttämätöntä

arvioida dokumentoinnille asetettavat vaatimukset sekä GMOssa että kalassa. On odotettavissa, että joitain lisätarpeita ilmenee.

- Järjestää pohjoismainen seminaari jäljitettävyydestä ja kertoa kokemuksista yleisen elintarvikeasetuksen 18 artiklan implementoinnista ja valvonnasta
- Toteuttaa pohjoismaisia valvontahankkeita. Käytännön projekteilla, jossa valvonta kohdistuu olennaiseen, voi tukea valvonnan lisääntymistä ja kohdentumista jäljitettävyyteen. Siksi ehdotetaan, että suunnitellaan pohjoismainen valvontaprojekti esimerkiksi naudan alkuperämerkinnöistä teemalla ”Kuinka suunnitella ja toteuttaa valvonta” ”Ohjauksen antaminen päätöksentekoon ja seurantaan” ja mahdollisesti otetaan mukaan arviointi tilanteesta pohjoismaissa.
- Koota ja työstää kokemuksia valvontahenkilöstöltä ja toimijoilta käytettäväksi kansainvälisissä keskusteluissa. Esimerkiksi voidaan työstää valvontahenkilöstön palautekyselyä, jossa oli osoitettavissa selviä haasteita – mm. tiedot, joka ”katoavat” (mm. (kuljetus)pakkaukset avataan ja päällykset heitetään pois) ja haasteita motivoida pienempiä yrittäjiä niin, että he ottavat käyttöön jäljitettävyyjärjestelmän. Edelleen on haaste saada maahantuojat hankkimaan tietoja (vastaanottotarkastus ensimmäisen vastaanottajan luona) vastaanottovaiheesta. Nämä ovat aiheista, joita pitää työstää edelleen lähitulevaisuudessa.
- Perustaa verkko jäljitettävyyden avainhenkilöiden välille, johon kuuluu säännölliset kokoukset, joissa keskustellaan sekä kansallisesta että kansainvälisestä työstä.

Jäljitettävyyksivaatimuksia tulee noudattaa niin, että toimijat voivat ottaa vastuun turvallisesta elintarvikkeesta ja että toimijat ja viranomaiset voivat ryhtyä välttämättömiin toimenpiteisiin kun havaitaan terveydelle vaarallisia elintarvikkeita.

Työryhmällä on perusteita uskoa, että valvonta jäljitettävyyksivaatimukseen on laaja-alainen tehtävä ja että edelleen jatkuva pohjoismainen yhteistyö alalla on toivottavaa ja hyödyllistä.

Sammendrag på islandsk - Sammantekt

Verkefni þetta er tilkomið vegna yfirlýsingar Norræna ráðherraráðsins um aukið matvælaöryggi á Norðurlöndunum. Í yfirlýsingunni flest að til að draga úr áhrifum matvælasýkinga er krafan um rekjanleika grundvallaratriði. Ennfremur að rekjanleiki en nauðsynlegt tæki til eftirlits með gæðapáttum sem ekki verða mældir eingöngu með eftirliti á lokaafurðinni. Verkefnishópurinn var skipaður af skrifstofu Norræna ráðherraráðsins og í honum sitja fulltrúar frá EK-Livs, EK-Fisk og NEJS (Norrænu embættismannanefndinni um landbúnaðar- og skógrækt. Verkefnið á rætur í EK-livs' vinnuhópi um matvæleftirlit. (NNK).

Verkefnishópurinn hefur lagt aðaláherslu á það í vinnu sinni að skilgreina hvað sé átt við með rekjanleika og lýsa þeim kröfum sem gilda á þessu sviði í dag. Von hópsins er að kynnig þessi muni auka almenna þekkingu opinberra eftirlitstofnana á rekjanleikahugtakinu.

Með hliðsjón af að löggjöf landanna tekur mið af alþjóðlegum samningum er talin þörf á því að ræða til hlýtar rekjanleika og rekjanleikakerfi. Óskir hafa komið fram um að með hliðsjón af þeim umræðum og þeirri reynslu sem fyrir hendi er varðandi rekjanleika, geti Norrænu löndin frekar lagt fram og knúið á um sameiginlegar tillögur á þessu sviði á alþjóðavettvangi.

Strax í byrjun gerði verkefnishópurinn sér ljóst að nauðsynlegt var að samrýma þyrfti sjónarmið varðandi það hvað rekjanleiki þýddi. Skilgreiningar á rekjanleika hafa verið unnar af mörgum alþjóðlegum stofnunum út frá mismunandi sjónarhornum, s.s. með hliðsjón af frjálsri verslun, dýraheilbrigði, matvæla- og fóðuröryggi, stöðlum fyrir gæði eða þörf fyrir einkvæma kóða. En allar eiga þessar skilgreiningar það sameiginlegt að *mögulegt* á að vera að rekja *alla keðjuna*.

Kröfur um rekjanleika er þegar að finna í ýmissri sértækri löggjöf. Í matvælalöggjöf ESB 178/2002 (General Food Law) eru kröfur um rekjanleika hertar. Gera má ráð fyrir að þróun löggjafar um rekjanleika í framtíðinni, þar sem tekið verði tillit til heilsu og matvælaöryggis ásamt gæðum og upplýsingaflæðis til neytenda.

Verkefnishópurinn metur það svo að réttast sé að nota skilgreiningu aðurnefndrar löggjafar ESB sem viðmið varðandi það hvað sé rekjanleiki:

Rekjanleiki er möguleiki til að rekja og fylgja matvælum gegnum alla liði framleiðslu, vinnslu og dreifingar.

Almennar reglur um rekjanleika og sértækar reglur geta haft mismunandi tilgang. Almennar reglur matvælaöggjafar ESB miða fyrst og fremst að því að gera yfirvölum og fyrirtækjum kleift að afurkalla og fjarlægja af markaðnum afurðir sem geta verið skaðlegar heilsu manna og dýra. Hins vegar hafa verið settar sértækar reglur um rekjanleika fyrir nautgripi, fisk, erfðabreyttar lífverur og lífrænar afurðir með önnur markmið í huga. Löggjöf um upprunamerkingar nautgripakjöts á rætur í matvælaöryggi og merkingum fyrir neytendur, það sama gildir um fiskafurðir. Varðandi erfðabreyttar lífverur/afurðir er meiri áhersla lögð á möguleika á eftirliti með áhrifum þessara vara á umhverfið, og skapa möguleika á að afturkalla vörur og tryggja möguleika til eftirlits með merkingum. Varðandi lífrænar vörur er þörf til eftirlits með því að lífrænt hráefni hafi verið notað í framleiðslukeðjunni og að unnt sé að hafa eftirlit með því gegnum alla liði keðjunnar að varan sé í raun lífræn.

Rekjanleiki er tæki sem stórnvöld og fyrirtæki geta notað við áhættumat og –greiningu. Fyrirtæki geta auk þess valið að nota rekjaleika í markaðslegum tilgangi.

Rekjanleikakerfi er byggt upp af eftirfarandi þáttum: uppruna framleiðslunnar, upplýsingum um framleiðsluna, og samþættingar þessara tveggja þátta. Þýðing rekjanleikans byggist á því að fyrirtækið hafi gott innra kerfi, með vel skilgreindum markmiðum, góðum skráningum, endurkoðun og prófunum.

Með hliðsjón af skilgreindu markmiði skýrslunnar þótti verkefnishópnum við hæfi að kynna sér með hvaða hætti eftirlitsaðilar framkvæma eftirlit með rekjanleika og hvað úrbóta væri þörf. Í þeim tilgangi var útbúinn spurningalisti fyrir eftirlitsaðila í norrænu löndunum.

Niðurstaða þeirrar skoðunar leiddi í ljós að ástandið var mjög sviðað í öllum löndunum. Reglulegt eftirlit er framkvæmt varðandi rekjanleika hvað varar fisk og kjöt. Á öðrum sviðum er eftirlit með rekjanleika ekki ofarlega á forgangslistanum en tilviljanakenndara. Yfirleitt ríkti ánægja með þær leiðbeiningar sem yfirvöld hafa útbúið, en ekki er alltaf ljóst hvort heimildir til eftirlitsins séu nægjanlega skýrar. Einnig kom fram að úrræði eru ekki heldur alltaf skýr þegar rekjanleikareglur eru brotnar. Vafi leikur oft á því hvað sé nægjanlegur rekjanleiki, hvað sé nægjanlegt skýrsluhald og hvernig eftirlitsaðilar eigi að nýta tölvukerfi fyrirtækjanna.

Út frá þeim tillögum og hugmyndum sem komu fram í þessari könnun verkefnishópsins hafa eftirfarandi hugmyndir um áframhaldandi verkefni varðandi rekjanleika komið fram:

- Meta og skilgreina þörf á frekari stýringu. Svið sem sérstaklega þyrfti að meta eru með hliðsjón af 18. grein matvælaöggjafar ESB. Því næst að meta þörf á skráningum varðandi bæði erfðabreyttar lífverur/afurðir og fiskafurðir. Gera má ráð fyrir þörf á fleiri sviðum.
- Skipuleggja norræn námsskeið um rekjanleika og reynsluna af innleiðingu og eftirlit í samræmi við 18. grein matvælaöggjafar ESB.

- Framkvæma norræn eftirlitsverkefni. Til að koma á auknu eftirliti með rekjanleika á Norðurlöndunum eru raunsæ dæmi um eftirlit með rekjanleika best. Því er lagt til að unnið verði að norrænu eftirlitsverkefni *til dæmis* varðandi upprunamerkingar á nautgripakjöti sem myndi taka á þáttum s.s. ”Hvernig skipuleggja og framkvæma eftirlit”, ”Leiðbeiningar um viðurlög og eftirfylgni” og hugsanlega meta stöðu mála á Norðurlöndunum.
- Safna saman og vinna úr reynslu af eftirliti og frá atvinnugreinunum til nota við umræður innan alþjóðlegra stofnana. Til dæmis mætti taka kvartanir/athugasemdir eftirlitsaðilanna úr könnuninni um upplýsingar sem ”hverfa” á leið í gegnum framleiðsluferlið (opnaðar pakkningar, umbúðum sem er kastað o.s.frv.) auk þess hvernig örva megi minni fyrirtæki til að taka í notkun rekjanleikakerfi. Auk þess er það verkefni að fá innflytjendur til að útvega upplýsingar (móttökueftirlit hjá viðtakanda) frá sendanda. Þetta eru dæmi um þætti sem meta þarf hvort ekki þarf að vinna meira með í nánustu framtíð.
- Koma á fót tengingu fagaðila sem vinna með rekjanleika á föstum fundum þar sem unnið er með rekjanleika bæði innanlands og eins hjá alþjóðlegum

Fara verður eftir reglum um rekjanleika eigi fyrirtækin að geta ábyrgst að matvæli séu örugg, og að fyrirtækin ásamt yfirvöldum geti tekið réttar og nauðsynlegar ákvarðanir þegar matvæli hættuleg heilsu manna finnast.

Verkefnishópurinn hefur ástæðu til að ætla að eftirlit með rekjanleikakröfum verði sífellt stærra verkefni í framtíðinni og að norræn áhersla á þessu sviði sé bæði æskileg og nytsamleg.

Sammendrag på engelsk - SUMMARY

This project's aim is to provide an introduction to traceability and its importance in the food chain. The project has emphasized attempting to explore and describe the meaning of the term "traceability" and to describe existing traceability requirements. The project group hopes that the introduction which follows will provide a general basis for inspection staff on traceability.

The project originates from the Nordic Council of Ministers' declaration regarding improved food safety in the Nordic countries. One of the aims was to limit the effect from potential outbreaks of food - borne disease. Traceability is also important in the surveillance of quality parameters which cannot be controlled in the finished product. The Nordic Council of Ministers' secretariat founded the project group and it includes representatives from

- the Nordic Committee for Food Issues,
- the Nordic Committee for Fisheries Politics and
- the Nordic Committee for Agricultural and Forestry Affairs.

The project is to be performed under the auspices of the Working Group on Food Control (NNK).

The fact that national legislation is developed on the basis of international agreements makes it useful for the Nordic countries to discuss matters such as traceability and traceability systems. The desire has been expressed for a platform in common to be developed on the basis of these discussions and experiences. This can help the Nordic countries present their views and gain ground in international forums on this issue.

Initially, the project group deemed it necessary to develop a common view on traceability. Many international forums have developed definitions of traceability, but from different perspectives, such as free international trade, animal health and food and feed safety, a quality standard or the need for unique codes. However, all these definitions have one thing in common; ensuring traceability at all stages in the chain.

Traceability requirements have already found their way into specific legislation concerning specific foodstuffs. We have noted that the EU has strengthened the general requirements on traceability through legislation Regulation (EC) 178/2002 General Food Law (GFL). There may be reason to expect a development concerning traceability legislation. This is

due to health and food safety considerations and quality and correct consumer information.

The project group finds it most relevant to use the GFL definition on traceability. In this report traceability means:

the ability to trace and follow a food² through all stages of production, processing and distribution.

General provisions concerning traceability and provisions in certain areas may have different purposes. The main purpose of the general provisions in GFL is to provide the authorities and food business operators with the possibility to withdraw and recall products from the market which may pose a danger to consumers' health. In the area of bovine animals, fish, GMO and organic food, provisions with different purposes have been implemented. The regulation on the labelling of the origin of beef is partly due to food safety and partly due to labelling for the consumer. Traceability requirements for fish have the same basis, whilst the area of GMO has emphasized the need for targeted surveillance of potential effects on the environment. With regard to organic products, there is a need to be able to check that only organic raw materials have entered the food chain, that the whole chain receives and forwards organic products, and that the production is organic.

Traceability is a tool that business operators and authorities can use when performing risk assessment and risk management. Business operators may also wish to use traceability systems to gain advantages on the market. A traceability system consists of elements such as:

- product identity,
- product information and
- the link between identity and information.

Effective traceability relies on business operators having good routines. An effective traceability system relies on there being precisely defined goals, and that the system is sufficiently documented, audited and tested.

In accordance with this report's aims, the project group deemed it necessary to gain knowledge on the inspection staff's supervision of traceability and what kind of support might be needed. With this in mind, a questionnaire was drawn up which was handed out to the inspection staff in the Nordic countries.

Firstly, the inquiry showed that the situation in the Nordic countries was similar. It was found that the inspection staff perform regular inspections and audits regarding traceability in the area of fish and bovine animals. In other areas, the surveillance of traceability depends on the focus

---

² Food in this context is to be understood as including feed, food producing animal or substance intended to be, or expected to be incorporated into a food or feed.

during the actual inspection and audit; however, inspecting traceability has not been given a high priority.

Secondly, it showed that the guidance available in the Nordic countries is satisfactory on the whole. However, the inspection staff found the legal basis to be vague. The use of appropriate measures when traceability has not been satisfactorily addressed is considered to be a point of uncertainty for the inspection staff. Doubt is expressed as to what will be sufficient traceability, what is satisfactory documentation and how the inspection authorities should relate to the food business operators computer/data systems.

The requirements on traceability have to be fulfilled so that business operators can fulfil their food safety responsibilities, and so they can take the necessary action when unsafe food is found.

Based on ideas and suggestions, the project group has discussed possible further work on the area of traceability:

- Evaluate and identify the need for Research and Development (FoU). Of current interest is the control regarding GFL article 18. It is also of interest to evaluate the requirements regarding documentation on GMO and fish. We expect more needs to be expressed in the future.
- Arranging of Nordic seminars on traceability and to exchange experience from implementing controls on GFL article 18.
- Conduct Nordic control projects. Practical projects will contribute to increased control and focus on traceability in the Nordic countries. We therefore suggest that projects are developed, for instance on “the labelling of the origin of beef”. The aim of the project might be to make guidance and acquire experience on the area of how to plan and conduct checks, to guide how to pass a resolution and follow up. There is also a need for an evaluation on the Nordic situation on the area.
- Gather and work through experiences from checks and from the industry to use in discussions in international forums. As an example, we can use the answers from the enquiry conducted regarding the fact that information disappears during processing (packages to be opened and packaging material that is thrown away)
- Establish a network of experts in the area of traceability who could have regular meetings to discuss national and international matters on the subject.

The project group has reason to believe that checks on traceability can be performed as an increasingly comprehensive task and that there is a need and a wish for continued Nordic focus on traceability.

Innledning

”Ministerdeklarasjon for økt mattrygghet i Norden” sier:

Globaliseringen i matproduksjon og matvarehandel har aktualisert krav om sporbarhet i matproduksjonskjeden for å begrense virkningen av evt. utbrudd av matbåren sykdom og redusere eksponeringen av uønskede substanser gjennom maten vi spiser. Videre er sporbarhet et viktig element for å føre tilsyn med kvalitetsparametre som ikke kan kontrolleres gjennom en sluttproduktkontroll. Dette kan være opplysninger som opprinnelse, produksjonsmetode, bærekraftig utvikling, miljøriktig produksjon og så videre.

Prosjektet har forsøkt å utdype og beskrive hva som menes med sporbarhet, hvilke krav som gjelder i dag og hvilke som er under utarbeidelse på sporbarhetsområdet. Vi håper at dette kan danne et generelt grunnlag for kunnskap om sporbarhet og at rapporten vil være en introduksjon på sporbarhetsområdet for tilsynspersonellet. Håpet er at dette igjen kan understøtte utviklingen av effektive sporbarhetssystemer i fôr- og matvareindustrien.

Det er et uttrykt ønske at det utvikles en felles plattform på de områder hvor de nordiske land har felles synspunkter for bedre å kunne presentere og få gjennomslag for disse i internasjonale fora som arbeider med sporbarhet og som igjen påvirker nasjonale regelverk.

De nordiske lands tilsynsmyndigheter har behov for å få bedre oversikt og mer kunnskap om sporbarhet, krav og innhold i systemer både med hensyn til mattrygghet og forbrukerbeskyttelse.

Prosjektets formål

Prosjektet har som formål å utarbeide en rapport som gir en beskrivelse av sporbarhet, slik at tilsynspersonellet får en innføring i hva som menes og hva som forventes ved tilsyn med sporbarhetskrav. Rapporten skal føre til økt kunnskap i tilsynet om de sporbarhetskrav som gjelder og som er under utarbeidelse. Ved å oppnå dette håper vi at vi kan øke fokus på dette tilsynsområdet, få mer erfaring fra de sporbarhetssystemer som etableres og oppnå at virksomhetene gjennom økt fokus etablerer systemer som sikrer målrettet og presis tilbaketrekking og rett informasjon til forbrukeren.

Ministerrådet og Nordisk arbeidsgruppe for Levnedsmiddelkontroll (NNK) ble informert om prosjektets mål våren 2003.

Prosjektgruppens arbeid

De nordiske landene har, med bakgrunn i regler fra EU/EØS, felles regler for sporbarhet på noen områder, mens det på andre områder finnes ulike nasjonale regler. Det er spesielt tre områder som er innenfor prosjektets formål og prosjektgruppens kompetanse, storfekjøtt, fisk og økologiske produkter. Dette er de eneste områdene hvor det ved prosjektets start fantes felles krav om sporbarhet slik sporbarhet er å forstå i denne rapporten. Videre har vi sett på EUs næringsmiddellov (forordning 178/2002 General Food Law) med generelle krav om sporbarhet (trådte i kraft 1.1.2005) og GMO området (forordning 1830/2003) der EU i løpet av prosjektperioden vedtok krav om sporbarhet. Videre har prosjektgruppen samlet veiledningsmateriell som finnes i de nordiske landene.

Vi har også foretatt en spørreundersøkelse blant tilsynsorganene i de nordiske landene, der vi ønsket å få vite hvordan tilsyn med sporbarhetskrav utføres innenfor det respektive området og hva det legges vekt på, i hvilke virksomheter det føres tilsyn med sporbarhetskrav og hva slags dokumentasjon tilsynet får ved tilsyn med sporbarhetssystemer.

Rapporten inneholder en oversikt over

- Definisjoner, en gjennomgang av intern og ekstern sporbarhet og en beskrivelse av hva sporbarhetssystemer kan inneholde
- arbeidet med sporbarhet innenfor internasjonale organisasjoner
- lovgivning,
- resultat fra spørreundersøkelsen i tilsynsorganene
- forslag til videre arbeid samt
- oversikt over de veiledninger som finnes

Prosjektgruppen har hatt tre arbeidsmøter og ellers samarbeidet over internett.

1 Hva menes med sporbarhet ?

I dette kapitlet tar vi kort for oss noen av de definisjonene som aktører og myndigheter forholder seg til. Utformingen av et sporbarhetssystem vil avhenge av hvilket formål systemet har og vi har derfor beskrevet ulike formål. Videre tar kapitlet opp hvilke elementer som inngår i et sporbarhetssystem og forklarer forskjellen på intern og ekstern sporbarhet og det er kort behandlet kriterier for suksessfull sporbarhet.

1.1 Definisjoner

Det finnes i dag flere definisjoner som blir brukt i de internasjonale institusjoner som de nordiske landene er medlemmer av. Dette er institusjoner som Codex Alimentarius, World Organisation for Animal Health (OIE), World Health Organisation (WHO) og Food and Agriculture Organization (FAO). Videre er det sett på definisjoner som brukes av International Organization for Standardization (ISO) og European Article Numbering Association (EAN).

Alle de nordiske landene er medlemmer av World Trade Organization (WTO) og derved omfattet av SPS³ og TBT⁴ avtalen. Her legges klare føringer på hvilke standarder som skal følges i internasjonal handel.

EU stiller krav om at det skal være sporbarhet i sin næringsmiddellov (GFL) forordning (EF) nr. 178/2002 artikkel 18.

I USA har US Food and Drug Administration (FDA) stilt krav om kjedesporbarhet til alle importerte matvarer fra 2004 og kravet om sporbarhet går som en rød tråd gjennom regelverket. Du kan lese mer om dette her: <http://www.cfsan.fda.gov/~lrd/fpbtact3.html>

Nedenfor gis en oversikt over de definisjonene som er mest benyttet.

Codex Alimentarius

Codex Alimentarius er etablert av FAO og WHO for på næringsmiddelområdet, å utvikle standarder, veiledninger og relaterte tekster slik som koder for praksis under Joint FAO/ WHO's Food Standards Program. Hovedhensikten er å beskytte forbrukernes helse og å sikre rettferdig handel/praksis på næringsmiddelområdet. Videre er hensikten å fremme

---

³ SPS (Sanitary and Phytosanitary Measures Agreement): Avtalen som hjemler tiltak for å beskytte folk, dyr og planter mot risikofaktorer som kan innføres gjennom handel med biologisk materiale

⁴ TBT (Agreement on Technical Barrier to Trade):Avtalen som regulerer tekniske handelshindringer

koordinering av alt arbeidet med standarder som foretas av internasjonale myndigheter og organisasjoner.

Hjemmesiden har mer informasjon om disse og referater fra møtene:
http://www.codexalimentarius.net/web/index_en.jsp

Komiteen for "Generelle Prinsipper" (Codex Committee on General Principles – CCGP) har hatt ansvaret for å definere sporbarhet og følgende definisjon ble vedtatt i juni 2004:

Sporbarhet er muligheten til å følge bevegelsen til et næringsmiddel gjennom bestemte/spesifiserte trinn i produksjon, prosessering/bearbeiding og distribusjon.

OIE (World Organisation for Animal Health)

Verdens dyrehelseorganisasjon (OIE) er en av tre internasjonale standardsettende organisasjoner som er særskilt omtalt i SPS avtalen under WTO. Organisasjonens hovedformål er transparens, faglig vitenskapelig informasjon, internasjonal solidaritet, fremme veterinærtjenester og nye mandat i forhold til mattrygghet og dyrevern.

OIEs strategiske arbeid er således preget av blant annet utvikling av internasjonale standarder på dyre-/fiskehelse og på dyrevern, matsikkerhet og testmetoder/rapporteringssystemer. OIE samler inn og presenterer verdens dyrehelsestatus med oversikt over forekomst av alvorlige smittsomme dyre- og fiskesjukdommer. OIE har på sine hjemmesider (http://www.oie.int/eng/en_index.htm) lagt ut en rekke arbeider på sporbarhetsområdet. Sporbarhet defineres som:

Muligheten til å opprettholde og ivareta en troverdig identifikasjon av dyr eller produkter av dyr gjennom de forskjellige trinnene i matvarekjeden fra bonde til detaljist.

EU's næringsmiddellov (EF) nr. 178/2002 General Food Law (GFL)

Sporbarhet defineres i artikkel 3 nr. 15:

Muligheten til å spore og følge et næringsmiddel, et fôr, et dyr bestemt til næringsmiddelproduksjon eller et stoff som er bestemt til eller kan forventes å bli tilsatt næringsmidler eller fôr, gjennom alle ledd i produksjon, bearbeiding og distribusjon.

Se hele næringsmiddeloven:

http://europa.eu.int/eurlex/pri/en/oj/dat/2002/l_031/l_03120020201en00010024.pdf

International Organization for Standardization (ISO) Standard 9000:2000

ISO er et nettverk av 146 lands nasjonale standardiseringsorganer, basert på ett medlem fra hvert land med et sentralt sekretariat i Genève, Sveits, som koordinerer systemet. ISO er ikke en myndighetsorganisasjon der medlemmene representerer sitt land, men en organisasjon som har en spesiell posisjon mellom offentlig og privat sektor. Derfor kan ISO agere som en brobyggende organisasjon som oppnår enighet omkring løsninger som møter både krav som stilles fra businessforetak og samfunnets bredere krav som for eksempel interesseorganisasjoner for forbrukere.

Sporbarhet defineres i ISO som:

Muligheten til å spore historie, anvendelse eller lokasjon ("sted") av en gitt vare/enhet ved hjelp av (systematiske) registreringer.

EAN (European Article Numbering Association)

EAN er etablert av industri og distributører og er konstituert som en non-profit internasjonal virksomhet under Belgisk lov med hovedkontor i Brussel. Målet er å gi ett sett med standarder som muliggjør styring av globale, multi-industri kjeder ved å gi deres produkter/enheter unike koder for å muliggjøre full sporing frem og tilbake i kjeden. Det kan leses mer om EAN og sporing på http://www.ean-int.org/agro_food_safe.html#002.

Sporbarhet defineres som:

- *Fremadrettet sporing*: Muligheten til å følge en spesifikk enhet/batch gjennom kjeden frem mot siste salgsledd.
- *Bakover rettet sporing*: Muligheten til å identifisere opprinnelsen av en spesifikk enhet/batch i kjeden ved hjelp av data lagret i forsyningskjeden.

1.2 Formål

Sporbarhet kan ha ulike formål og det er mange aktører i markedet som har interesse av sporbarhet. De viktigste aktørene er næringsmiddelindustri og bransjer, forbrukere og myndigheter (lovgivere, departement, direktorater). Disse aktørene vil ha ulike mål for sin tilnærming til sporbarhet, som behovet for å sikre folkehelse, dyrehelse og dyrevelferd, forbrukerpolitiske motiver, næringspolitiske og konkurransemessige motiver og behovet for å verne mot miljøskade.

Myndighetene

Sporbarhet i matvarekjeden vil kunne sikre myndighetene rett informasjon ved behov. Sporbarhet i næringsmiddelkjeden gir myndighetene mulighet til å kontrollere produkter etter bestemmelser der en ikke kan etterprøve etterlevelse i selve produktet. Sporbarhet er et nødvendig verktøy i gjennomføringen av effektivt tilsyn og målrettet kartlegging og overvåking. Sporbarhet vil inngå i myndighetenes risikovurdering. Men først og fremst skal virksomheter og myndigheter sikres mulighet til å trekke tilbake og fjerne produkter fra markedet dersom det viser seg nødvendig ut fra en vurdering av næringsmiddeltrygghet (helsefare). Implementering av bestemmelser om sporbarhet vil også kunne bidra til å forebygge bedrageri og villedning.

Virksomhetene

Sporbarhet i kjeden gir aktørene mulighet til å trekke tilbake produkter som finnes i kjeden og til å kalle tilbake produkter som har kommet ut på markedet. Virksomhetene vil også ha økonomiske interesser i forhold til å minske omfanget av tilbakekalling og til å skape tillit hos forbrukeren. Videre vil virksomhetene ha behov for og ønske om å utnytte spesielle egenskaper ved maten til å skape markedsmessige fortrinn eller utvikle nye markeder.

Sporbarhet medvirker til at aktørene i kjeden har informasjon som gir dem mulighet til å merke sluttproduktene korrekt og til at det foretas korrigerende tiltak i næringsmiddelkjeden. For virksomhetene er sporbarhet en del av produksjonsstyringen og sikring av ensartethet i produksjonen.

Før arbeidet med å utvikle et sporbarhetssystem settes i gang må virksomheten tenke gjennom og definere målet med sporbarhetssystemet.

Forbrukerne

Forbrukeren oppnår mest skjulte gevinster av sporbarhet som økt matvaretrygghet og økt effektivitet i forhold til tilbaketrekking. Forbrukeren skal ha tillit til at helsefarlige næringsmidler stoppes før de kommer på markedet og/eller at de raskt og effektivt trekkes tilbake dersom de først har kommet på markedet. Dette fordi sporbarhetssystemet vil bidra til økt effektivitet i tilbaketrekkingen og hurtigere informasjonsflyt, som igjen gir økt mattrygghet og mulighet for økt kvalitet gjennom det å ha kontroll (ordning og reda) i matkjeden.

Krav om sporbarhet fra forbrukernes side, gir uttrykk for deres behov og ønske om ytterligere kontrollerbar informasjon selv om sporbarhet i seg selv ikke er direkte merkingsrelatert. Forbrukernes behov for opplysninger/informasjon om produktet *må ikke* forveksles med krav om sporbarhet, det er merkingen som gir forbrukerne opplysninger/informasjon om produktet, men sporbarhet kan ha en indirekte betydning for forbrukerne fordi det er teoretisk mulig, med bakgrunn i virksomhetenes systemer, å sjekke om informasjonen om produktet er korrekt.

Ved at det stilles krav til sporbarhetssystem hos aktørene i markedet stiller man krav til orden og system. En virksomhet som har orden og system vil ha tillit hos forbrukerne.

1.3 Sporbarhetssystem

Et sporbarhetssystem er et verktøy virksomheter og myndigheter kan benytte for å spore et produkt eller en produktgruppe i matvarekjeden. Den enkelte virksomhet har ikke ansvaret for å utvikle et sporbarhetssystem som dekker hele kjeden fra jord/fjord til bord, men hver virksomhet har ansvar for å samle og ta vare på informasjon om ingredienser, produkter og prosesser som er under sin kontroll. Når dette er sagt kan det også bemerkes at store aktører benytter systemer som lenker informasjon fra alle ledd sammen i ett system.

Det finnes i dag flere ulike sporbarhetssystemer på markedet, og de er stadig under utvikling. Systemene varierer mellom manuelle løsninger, IT-løsninger, bruk av bio-markører med mer. Systemene er tilpasset virksomhetenes, kundenes og myndighetens behov. Kostnadene ved implementering av disse systemene er varierende.

Ved etablering av et sporbarhetssystem bør virksomhetene:

- Definere målet
- Dokumentere systemet
- Etablere et system for regelmessig revisjon
- Teste systemet

Et sporbarhetssystem vil bestå av flere elementer:

- produktidentitet (presisjonsnivået er avhengig av formålet og området for systemet)
- produktinformasjon (avhengig av formålet og området for systemet)
- kobling mellom produktidentitet og produktinformasjon og kobling av produktidentitet mellom de ulike ledd i kjeden som produktet gjennomløper (egentlig to elementer)

Det må tas med her at sporbarhet ikke er informasjon/dokumentasjon i seg selv, men sporbarhet er det systemet som brukes for å lenke informasjon til produktet. Sporbarhet er heller ikke merking i seg selv, men muligheten til å identifisere produktet for å kunne spore det. Det må også presiseres at sporbarhet ikke er apparater, instrumenter og metoder for å bestemme opprinnelse eller andre egenskaper ved produktet/maten.

Et sporbarhetssystem kan derimot være en del av virksomhetens egenkontrollsystem, virksomhetens HACCP system, ISO sertifisering eller en del av virksomhetens GMP (Good Manufacturing Practice).

Sporbarhetssystemet bør inneholde informasjon om:

- Mottatt vare
  - fra hvem har virksomheten kjøpt ingrediensen/produktet (varen)
  - hva er mottatt, her kan virksomheten for eksempel bruke informasjon fra avsender, som for eksempel batch og lot nummer
  - når ble ingrediensen/produktet mottatt
  - hva gjorde virksomheten med mottatt vare (til lager, blandet med X eller videresendt)
- Innenfor en virksomhet
  - hvilken prosess har hvilke ingredienser/produkter inngått i
  - når ble varen videreprosessert
  - hvilken identifikasjon har det prosesserte produktet
- Videresendelse
  - til hvem er produktet sendt
  - hva er solgt, her kan virksomheten for eksempel bruke informasjon knyttet til merking av produktet og/eller for eksempel batch og lot nummer
  - når ble produktet levert videre

Alle data som samles i et sporbarhetssystem, er virksomhetens informasjon. Når et problem oppstår må virksomheten vurdere om dette problemet er relevant kun for egne produkter eller om det er av bredere interesse i matvarekjeden (for eksempel om problemet er knyttet til en ingrediens). Nøkkelen til effektiv sporing er imidlertid at virksomhetene i matvarekjeden er åpne og ærlige og deler relevant informasjon med hverandre og myndighetene.

1.4 Intern og ekstern sporbarhet

Intern sporbarhet i en bedrift gir opplysninger om forbindelsen mellom hva som kommer inn, prosesser og hva som går ut av en virksomhet. Systemet vil naturlig være knyttet til interne systemer for produksjons- overvåkning, rapportering og styring. Ekstern sporbarhet /kjedesporbarhet foregår mellom bedrifter og/eller mellom land, og vil i avhenge av intern sporbarhet. Den eksterne sporbarhet vil kunne stå alene i tilfeller der det er snakk om rene logistiske systemer/transport mellom virksomheter.

Utfordringene i forhold til intern sporbarhet er mange. Det kan nevnes som eksempel kontinuerlig produksjon uten naturlige pauser (slik at man

ikke får avgrenset partier/batcher), retur i produksjonen (omarbeid), treg-
het i system for væsker /stoffer i tanker og rør og overføringer mellom
operasjoner i batcher og kontinuerlig prosessering.

Når dette er skrevet, må vi presisere at innholdet og begrensningene i
et internt sporbarhetssystem er virksomhetenes eget ansvar. Omfanget av
en eventuell tilbaketrekking vil måtte vurderes når for eksempel størrel-
sen på batchen bestemmes.

1.5 Suksesskriterier for sporbarhet

For å oppnå en suksessfull sporbarhet i virksomheten foreslås følgende
momenter:

- Virksomheten har god oversikt over hva som er mottatt, hvor mye,
hvem de har kjøpt varer fra og når.
  - Internt i virksomheten tas det vare på informasjon om når en
råvare er satt i produksjon og i hvilke produkter og batcher den
er brukt. Det kan også være viktig at det er tatt høyde for
resirkulasjon.
  - Lagerstyring av råvarer og ferdigvarer er sammenkjørt.
  - Virksomheten har ett godt internt system bygget på egenkontroll,
ISO eller andre system som sikrer styring av
produksjonsprosessene.
- Virksomheten har gode interne rutiner som sikrer at informasjon om
utgående vare er riktig.
- Varene som er produsert, bearbeidet og utlevert er merket etter
gjeldende regler (generelle merkeforskrifter og
lotmerkingsforskriften).
- Virksomheten har god oversikt over hva og hvor mye som er levert
ut, til hvem og når.
- Virksomheten har et system for tilbaketrekking av varer.
- Dokumentasjon og informasjon oppbevares i virksomheten
tilgjengelig for tilsynsmyndighetene ved behov.

Ved utarbeiding av rutiner for tilbakekalling bør virksomhetene være
særlig oppmerksom på å synliggjøre og konkretisere om produktene kan
spores gjennom:

- identifisering knyttet til merking og/eller dokumentasjon (eks.
lotmerking) av produktet/partiet/batchen
- prosesskunnskap, distribusjon og angivelse av ansvarsforhold på
ulike nivåer
- bevissthet rundt varsling av offentlige myndigheter (om nødvendig)

2 Hvorfor krav om sporbarhet ?

I dette kapitlet ønsker vi å belyse bakgrunnen for behovet for bestemmelser om sporbarhet og hvilke fordeler økt sporbarhet gir.

Begrepet sporbarhet dukker opp i stadig flere sammenhenger innenfor matvareindustrien og hos myndighetene. Veien fra vann og jord til kvinne, mann og bord har blitt lenger og lenger etter hvert som samfunnet har utviklet seg fra et fangst- og samlersamfunn via landbrukssamfunnet til vår tids samfunn. Den gangen jakt og fangst eller naturalhusholding var vanlig, visste den enkelte hvor maten var dyrket eller fanget og hvordan den var framstilt. De færreste har lenger selv slik kunnskap.

Utviklingen har ført til større spesialisering og utvikling av mer avanserte produksjonsformer. Økt velstand og økt handel har ført til et stadig større utvalg av mat fra alle verdens hjørner. Den økte avstanden - både faktisk og følt - fra primærprodusentene via foredlingsindustrien og omsetningsleddene til matfatet kan i seg selv bidra til å skape utrygghet hos forbrukerne. ”Matskandalene” med dioksiner og PCB samt utbrudd av kugalskap og munn- og klovsyke har bidratt til ytterligere usikkerhet. Forbrukerne vil vite mer om maten og myndighetene behøver informasjon for å håndtere kriser.

Kravene til sporbarhet øker. Dette kan skyldes flere forhold – noen er knyttet til mattrygghet, andre er knyttet til forbrukernes ønske om å vite mer om matens opprinnelse eller egenskaper og atter andre til produsentenes ønske om å sikre ensartethet i produksjonen. Matprodusentene ønsker å utnytte spesielle egenskaper ved maten til å skape markedsmessige fortrinn eller til å utvikle nye markeder. Vi ser at det etter hvert også knyttes nær forbindelse mellom forbrukerinformasjon, påstander, merking og sporbarhet.

Økte krav til sporbarhet krever ny kunnskap om metoder som kan fastslå ønskede egenskaper og om tekniske løsninger som sikrer at sporbarhetsdata tas vare på gjennom hele matkjeden. Ikke minst er det også viktig å skaffe kunnskap om hvilken informasjon forbrukerne ønsker, for eksempel om opprinnelse og produksjonsmetoder.

Krav til sporbarhet er allerede nedfelt i særlovgivningen for enkelte matvarer. Vi ser at EU gjennom forordning 178/2002 General Food Law (GFL) styrker de generelle kravene til sporbarhet. Det kan være en grunn til å vente en utvikling av regelverk knyttet til sporbarhet i tida framover, forankret i så vel hensynet til helse og mattrygghet som i hensynet til kvalitet og korrekt forbrukerinformasjon. Det er også grunn til å vente økt satsing på ulike sporbarhetssystemer fra næringslivets side.

Det er grunn til å tro at tilsyn med krav til sporbarhet blir en stadig mer omfattende oppgave. Sporbarhetskravene må etterleves for at virksomhetene kan ta sitt ansvar for å sikre trygg mat, og for at myndighetene skal kunne treffe de nødvendige tiltak når det påvises helsefarlig mat. Det er også viktig at påstander i merkingen av maten, er i samsvar med de faktiske forhold.

3 Gjeldende lovgivning

Dette kapitlet gir et overblikk over eksisterende krav til sporbarhet på næringsmiddelområdet og kan leses i sammenheng med kapittel 7 vedlegg 1 der det også er henvisninger til de veiledninger som finnes.

3.1 Generelle bestemmelser om sporbarhet

EUs næringsmiddellov⁵

De generelle bestemmelsene om sporbarhet i artikkel 18 i GFL trådte i kraft 1.1.2005. Sverige, Finland og Danmark er forpliktet til å overta i sin lovgivning GFL direkte. Forordningen er også EØS-relevant og vil bli gjennomført i norsk og islandsk rett, men den har ikke passert EØS-komiteen når denne rapporten skrives. Norge har tatt inn sporbarhetsbestemmelsene i en nasjonal forskrift, men Island har pr dato ingen generelle krav om sporbarhet i gjeldende regelverk.

Generelle krav til sporbarhet i GFL

Artikkel 18 stiller krav til sporbarhet av næringsmidler, fôr, dyr bestemt til næringsmiddelproduksjon og alle andre stoffer som er bestemt til eller kan forventes å bli iblandet et næringsmiddel eller et fôr i alle ledd i produksjon, bearbeiding og distribusjon.

- **Driftsansvarlig skal** minimum kunne identifisere **hvem de har kjøpt fra** og **hvem de har solgt til** (ett skritt frem og ett tilbake).
- Driftsansvarlig skal ha **ordninger og framgangsmåter** for å kunne gjøre disse opplysningene tilgjengelige for tilsynet.
- Videre vises det til regelverk der det stilles krav til merking/identifikasjon og dokumentasjon.

Bestemmelsene regulerer ikke hvordan eller hvor lenge informasjonen skal lagres eller hva den skal inneholde. Ansvar for å oppfylle sporbarheten er lagt på virksomhetene. Formålet med de generelle sporbarhetsbestemmelsene er først og fremst at det skal være mulig å foreta en presis og målrettet tilbaketrekking fra markedet produkter som kan medføre helseskade. Arbeidsgruppen i EU som ser på GFL og artikkel 18 har utarbeidet et veiledningsdokument til blant annet artikkel 18 og som er lagt ut på følgende hjemmeside:

---

⁵ Forordning (EF) nr 178/2002 General Food Law av 28 januar 2002 (GFL)

http://europa.eu.int/comm/food/food/foodlaw/guidance/guidance_rev_7_en.pdf.

Sporbarhetssystemet er ikke tenkt å fungere som en informasjon til forbrukerne. Dette innebærer at identifisering kan gjøres med ulike typer koder, batchnummer, strekkoder eller annet som virksomheten vurderer at passer den. Det er heller ikke regulert hvor detaljert sporbarhetssystemet skal være. Dette innebærer at virksomhetene selv avgjør hvor finmasket system man vil ha. Det blir da blant annet en økonomisk vurdering. Har man store batcher med samme nummer, risikerer man å måtte tilbakekalle større partier ved ett eventuelt problem.

3.2 Lotmerking

Rådets direktiv 89/396/EØF

Alle de nordiske landene har implementert Rådets direktiv⁶ der det stilles krav om identifikasjon eller lotmerking av næringsmidler med det formål å gjøre det mulig å identifisere hvilket parti et næringsmiddel kommer fra i tilfeller hvor næringsmidlet kan utgjøre en helsefare eller der hvor næringsmidlet er gjenstand for tvist.

3.3 Storfekjøtt

Rådets forordning (EF) nr 1760/2000

Opprinnelsesmerking av storfekjøtt reguleres i kapittel II i forordningen⁷. Forordningen gir bestemmelser om opprettelsen av et system for identifisering og registrering av storfe samt merking av storfekjøtt og produkter av storfekjøtt. Bestemmelsene gjelder kun for ferskt og fryst storfekjøtt, og definisjonen av storfekjøtt er knyttet til nummer i tolltariffen.

Gjennom de obligatoriske reglene om opprinnelsesmerking skal man kunne sikre sporbarhet for det enkelte dyr, eller for en gruppe av dyr, og storfeslakt/storfekjøtt på alle stadier i kjeden. Aktører på hvert ledd i kjeden må derfor etablere et system for identifisering og registrering av kjøttet som sikrer slik sporbarhet.

Når storfekjøtt omsettes i EU, skal det være merket med obligatoriske opplysninger om opprinnelse, slakteland/virksomhet samt nedskjæringsland/virksomhet, og det skal registreres opplysninger på mottatt kjøtt.

Kravene til merking av storfekjøtt med bakgrunn i krav om sporbarhet er mer detaljerte enn de generelle kravene om sporbarhet som stilles til

---

⁶ Rådets direktiv 89/396/EØF

⁷ Rådets forordning nr 1760/2000 av 17 juli 2000

alle virksomheter i GFL. En viktig forskjell mellom bestemmelsene om opprinnelsesmerking av storfe kjøtt og de generelle sporbarhetsbestemmelsene er at når forbrukerne kjøper storfekjøtt så skal opplysningene om opprinnelsesland med mer framgå av merkingen. Merkingen av storfekjøtt er en informasjon til forbrukeren mens bestemmelsene i GFL ikke har det samme formål.

Bestemmelsene om merking av storfekjøtt gjelder i de nordiske landene som er medlemmer av EU. Island og Norge har fastsatt nasjonale forskrifter som gjennomfører forordningene. Island har som en del av EØS-avtalen unntak for vedlegg 1 som omfatter blant annet storfe og står dermed "friere" til å etablere regelverk, men har i en nasjonal forskrift gitt bestemmelser med klare referanser til EUs bestemmelser i 1760/2000. I Norge er det foreløpig bare forordningenes regler om obligatorisk merking som er trådt i kraft. Regler om frivillig merking i henhold til denne merkeordningen, ventes å tre i kraft på et senere tidspunkt. Det er likevel anledning til å merke storfekjøtt med frivillige opplysninger, men disse må være i samsvar med andre deler av næringsmiddelovgivningen, herunder bestemmelser som forbyr villedende merking.

3.4 Fisk og fiskevarer

Kommisjonens forordning (EF) nr 2065/01

Med forordningen⁸ ble det 1. januar 2002 innført en ny merkingsordning for en lang rekke fiskevarer. Formålet med ordningen er å gi forbrukeren et visst minimum av opplysninger om varen, herunder produksjonsmetode, art og fangstområde.

Med reglene om sporbarhet i relasjon til forbrukeropplysning skal opplysninger om fiskens art og fangstområde føres helt fram til forbrukeren i form av merking eller handelsdokumenter. Det er ikke krav om at forbrukeren skal ha opplysninger om hvilket fartøy som har levert det enkelte parti fisk. Formålet med denne forordningen er forbrukerinformasjon.

Denne forordningen er ikke en del av EØS-avtalen og er følgelig ikke tatt inn i islandsk og norsk rett. Fisk og fiskevarer som skal eksporteres til EU, må imidlertid være merket med navn på fiskeart, hvorvidt fisken er oppdrettet eller villfanget og hvor fisken er fanget (FAO-område). I praksis vil derfor forordningen bli fulgt også i disse landene.

---

⁸ Kommisjonens forordning (EF) nr 2065/01 om gjennomføringsbestemmelser til Rådets forordning EF nr 104/2000 angår forbrukeropplysninger om fiskevarer og akvakulturprodukter.

Andre bestemmelser

I Norge reguleres bestemmelser på fiskeområdet i Kvalitetsforskrift for fisk og fiskevarer⁹, som er harmonisert med blant annet EUs Rådskonferanse 91/493. I henhold til kvalitetsforskriften er virksomheter og fartøy i Norge forpliktet til å utarbeide et egenkontrollsystem basert på kritisk kontrollpunktanalyse (HACCP). Ett av kravene til egenkontrollsystemet er at det inneholder en prosedyre for tilbakekalling av produkter. Dette innebærer at virksomhetene må ha rutiner for å sikre sporbarhet slik at produkter kan tilbakekalles.

Fiskevarens identitet er tilknyttet merkingen. Her vil det være noe ulike krav til ulike typer produkter og hvilken anvendelse de skal ha, men felles for alle er at avsenderstat skal fremgå av merkingen. Dette kravet gjelder også for transportdokumentene.

Tracefish

TraceFish er et EU-finansiert nettverksprosjekt der det utarbeides frivillige industristandarder for hvilke kvalitets- og sporbarhetsdata som skal, bør og kan registreres for fisk i de forskjellige leddene fra fangst/oppdrett til detaljist. Prosjektet har utarbeidet tre standarder; for oppdrettsfisk, villfanget fisk og for elektronisk overføring av sporbarhetsdata.

TraceFish standardene er offisielle, europeiske standarder på ”laveste nivå”, såkalte CEN Workshop Agreements. Dette innebærer at standardene kan refereres til i lover og forordninger, selv om bruken av standardene i utgangspunktet er frivillig.

Ønsker du mer informasjon om prosjektet kan du sjekke prosjektets hjemmeside: <http://www.tracefish.org/>.

3.5 GMO

Europaparlamentets og rådsforordning (EF) nr 1830/2003

Krav om sporbarhet og merking av genmodifiserte organismer og sporbarhet av avledede genmodifiserte næringsmidler og fôrvarer er inkludert i forordningen¹⁰ som gjelder fra 18. april 2004. Når dette skrives foregår det en prosess i Norge og Island med gjennomføringen av forordningen i EØS avtalen.

Formålet er enhetlige og klare regler for sporbarhet av GMO¹¹ og avledede genmodifiserte (GM) produkter¹² inkludert næringsmidler og

---

⁹FOR 1996-06-14 nr 667

¹⁰ Europaparlaments- og rådsforordning (EF) 1830/2003 av 22. september 2003

¹¹ Produkter som består av eller inneholder levende genmodifiserte organismer, inkludert GM-såvarer og andre levende genmodifiserte organismer som er godkjent omsatt til dyrking eller annen utsetting i miljøet.

fôrvarer, for derved å tilrettelegge for korrekt merking, miljømessig overvåkning, samt tilbaketrekking av produkter. Forordningen gjelder for alle ledd i omsetning av godkjente GM produkter.

Forordningen gjelder ikke legemidler til mennesker og dyr som er godkjent i henhold til rådsforordning 2309/93/EF. Produkter fremstilt ved hjelp av GMO er dessuten ikke omfattet.

3.6 Økologiske produkter

Rådets forordning (EF) nr 2092/91

Økologiske næringsmidler og jordbruksprodukter reguleres av samme forordning¹³. Forordningen inneholder bestemmelser om produksjon på gård (dyrking og avl) og om fremstilling av økoprodukter og import av økoprodukter fra land utenfor EU. Dessuten inneholder forordningen minimumskrav til kontrollsystemet for økologisk produksjon. Den økologiske produksjonen har i lang tid hatt bestemmelser om sporbarhet, men først og fremst for å sikre redelig handel. Det legges derfor vekt på kontroll med dokumentasjon av vareflyt og produksjonsprosesser.

Forordningen er som sådan gjeldende lov i medlemsstatene. Forordningen er endret et utall ganger, og den vil også i fremtiden bli endret i gjennomsnitt 2-3 ganger i året. Området er EØS – relevant, og Norge og Island følger EU i denne sammenheng.

---

¹² Avledede produkter: Næringsmidler og næringsmiddelingsredienser, inkludert tilsetnings- og aromastoffer produsert fra GMO samt fôrvarer og fôrvare - ingredienser inkludert tilsetningsstoffer produsert fra GMO.

¹³ Rådets forordning (EF) nr 2092/91 av 24. juni 1991 (sist endret 1481/2004) om økologisk produksjon av jordbruksprodukter og bestemmelser om dette.

4 Tilsynspersonellets innspill

I dette kapitlet presenterer vi resultatet fra kontakten med tilsynspersonellet. De har gitt innspill i forhold til erfaring fra tilsyn med sporbarhet i praksis, hvordan de oppfatter veiledningsmaterialet og hvordan de arbeider. *Undersøkelsen ble utført høsten 2003 og de generelle sporbarhetsbestemmelsene i GFL var derfor ikke implementert.*

I henhold til rapportens målsetning så prosjektgruppen det som vesentlig å få kunnskap om tilsynspersonellets tilsyn med sporbarhet og hvilken støtte som var ønskelig i forbindelse med tilsynet. Prosjektgruppen utarbeidet et spørreskjema til tilsynspersonellet (se vedlegg kapittel 7.3). Det ble stilt spørsmål om hvilken type tilsyn som ble utført i dag, hvilken type virksomheter er mål for inspeksjon, hvilken erfaringer tilsynet har gjort, hvordan eksisterende veiledning oppfattes, hvilken type støtte som ønskes fra sentralforvaltningen. Det ble også spurt om hvilke utfordringer tilsynspersonellet så i forhold til kommende regelverk¹⁴.

4.1 Tilsyn med sporbarhetskrav

Svarene som kom inn fra tilsynspersonellet i de nordiske landene var ganske sammenfallende. Tilsynspersonellet opplyser om at man driver regelmessig tilsyn i forhold til sporbarhet når det gjelder fisk og kjøtt. Her føres tilsyn med sporbarhetskrav først og fremst i slakterier, nedskjæringsvirksomheter og fiskeproduksjonsvirksomheter. Virksomheter som også er nevnt er meierier, iskremprodusenter, produksjonsvirksomheter, butikker, lager, pakkerier, ferskvarevirksomheter, serveringssteder og ved import. På økologiområdet er det i Sverige og Norge private tilsynsorgan som fører tilsyn. I Danmark, Island og Finland utføres dette tilsynet av næringsmiddelmyndighetene.

4.2 Erfaringer

Tilsynet benytter seg av revisjoner og inspeksjoner (stikkprøvekontroll) når de fører tilsyn med sporbarhetskrav. Tilsyn med sporbarhetskrav inngår som oftest i den ordinære kontrollen. Det er ikke rapportert inn mer enn ett prosjekt på dette området (lokalt prosjekt).

---

¹⁴ Artikkel 18 om sporbarhet i EUs General Food Law og regelverket på GMO var ikke trådt i kraft.

Det legges vekt på å kontrollere egenkontrollen (håndteringsrutiner, rutiner for sporbarhet), lotmerking, generell merking (pakkedato, autorisasjonsnummer, holdbarhetsdato, mørningsdato mm) dokumentasjon (inn- og utgående dokument), loggføring og faktura/ fraktbrev. Man legger vekt på de krav som gis i regelverket. Tilsynet prøver å følge produktet gjennom distribusjonsskjeden og internt i virksomhetene. Å gjennomføre deler av tilsynet som kampanjer ledet sentralt fra ble også anbefalt i svarene som kom inn.

Undersøkelser foretatt av TraceFish-prosjektets arbeidsgruppe på villfanget fisk, viser at det blir produsert mye informasjon som blir brukt i distribusjonsskjedene, både på bakgrunn av kommersielle og lovpålagte hensyn. Ulempen er at mye av denne informasjonen ikke blir nyttiggjort med tanke på kjedesporbarhet. I tillegg er denne informasjonen sjelden knyttet til den fysiske enheten med fisk som den beskriver. Det forekommer også at informasjon som er tilknyttet partiet, kan forsvinne dersom varene bearbeides eller omsettes på auksjon.

På økologiområdet blir det under inspeksjon sett på dokumentasjon for mottak av varer, registreringssystemet blir kontrollert og merking og registrering av solgte varer blir kontrollert. Videre foretas en gjennomgang av produksjonsprosessen med hensyn på identifikasjon og kontroll av samsvar mellom driftsbeskrivelse og praksis.

Sporbarhet på økologiområdet vurderes som bra både frem og tilbake, men de systemene som ofte benyttes, gjør det til et tidkrevende arbeid. Innføringen av elektronisk lagerstyring i enkelte større virksomheter har forenklet tilsynet i disse.

4.3 utfordringer

Når det gjelder de nye generelle sporbarhetsbestemmelsene, påpekes det et stort utdanningsbehov. Det gjelder både for virksomhetene og for tilsynsmyndighetene. Ett forslag er at man involverer EU-inspektører med undervisningserfaring til utdanning av nasjonalt tilsynspersonale. Det foreslås også at nordiske ressurspersoner innenfor næringsmiddeltilsynene utdannes, som i sin tur utdanner de øvrige. Man ønsker å ta opp definisjonen av sporbarhet, hva kravene innebærer i praksis, hvilke nivåer skal kreves og sporbarhet i ulike typer næringsmiddelvirksomheter. Det presiseres at det vil bli nødvendig med stor informasjonsinnsats om de nye sporbarhetsbestemmelsene til virksomhetene.

Videre ga undersøkelsen svar i retning av at tilsynspersonellet synes at kravene er uklart utformet. Det er tvil om hva som er god nok sporbarhet, hva som er tilfredsstillende dokumentasjon og hvordan de skal forholde seg til informasjon i virksomhetenes datasystemer. De lurer også på hvordan sporbarhet skal ses på i forhold til kritiske kontrollpunkt. Det er utfordringer med informasjon som "forsvinner" under bearbeiding (pak-

ninger som åpnes med mer) og med å motivere de mindre virksomhetene til å innføre systemer for å spore. Tilsynet er også usikre på hva som skal gjøres når sporbarheten ikke er ivaretatt. I forhold til importører er det en utfordring å få dem til å skaffe til veie informasjon (mottakskontroll hos første mottaker) fra mottaksstedet.

I forhold til GFL ønsker tilsynene både generell og detaljert veiledning om hva dette faktisk vil bety for tilsynsmyndighetene. Det er også ønskelig med veiledere for bransjene (*anmerkning: noe bransjene selv har ansvaret for å utarbeide*).

I fremtiden ønskes det veiledning fra sentrale myndigheter. Det er ønskelig at prinsippavgjørelser bekjentgjøres. Tilsynene kunne tenke seg at det gjennomføres tilsynskampanjer med sporbarhet som tema.

4.4 Vurdering av veiledningsmaterialet¹⁵

Tilsynspersonellet setter stor pris på at det finnes veiledninger, men det påpekes at de ikke må være for omfattende og kompliserte. Det er også ønskelig med flere eksempler i veiledningen og det presiseres som viktig at veiledningene er ferdige når nye bestemmelser trer i kraft.

På økologiområdet er det ønskelig med mer generelt veiledningsmateriale for tilsynsmyndighetene.

---

¹⁵ Der det er funnet veiledninger, er det lagt inn lenker til disse i kapittel 3 og 7.

5 Arbeidet i internasjonale fora

I dette kapitlet ses det på hvordan de nordiske landene kan arbeide i internasjonale fora i forhold til sporbarhet og hva de nordiske landene kan være enige om å legge vekt på.

Nasjonale regelverk formes med bakgrunn i internasjonale avtaler, noe som selvfølgelig også gjelder regelverk om sporbarhet. Dette gjelder organisasjoner som Codex Alimentarius, OIE og ikke minst EU. EU arbeider aktivt med sporbarhet særlig med hensyn til GMO og det generelle regelverket (GFL). Også under Cartagena-protokollen om sikker overføring, håndtering og bruk av GMO pågår det forhandlinger om sporbarhet, merking og identifisering.

Dersom internasjonale standarder for krav til sporbarhet mangler, vil regionale eller nasjonale krav kunne anses som en handelshindring som kan angripes i WTO-sammenheng.

En gjennomdiskutert nordisk holdning til sporbarhet og sporbarhetssystemer er viktig som grunnlag for videre arbeid både i EU, Codex Alimentarius og under Cartagenaprotokollen. Codex Alimentarius har en økende betydning i internasjonal handel med mat, og det er viktig at sporbarhet fortsatt står på dagsorden og drives aktivt frem.

De nordiske landene skal ikke opptre som en blokk i internasjonale fora, men på de områdene man har utviklet en felles plattform bør alle trekke i samme retning som avtalt på et område. Dersom de nordiske landene øker sin kompetanse på og erfaring med sporbarhet, vil denne kunnskapen kunne brukes videre i internasjonale fora og da gjerne gjennom dokumenterte eksempler.

Et viktig element i strategien er å vurdere og identifisere behovet for FoU-innsats. Aktuelle områder som bør vurderes er først og fremst kontrollen i forhold til GFL artikkel 18, samt kravene til dokumentasjon i hele kjeden for GM fri vare herunder IP (Identity Preservation) dokumentasjon i hele kjeden, krav til dokumentasjon for opprinnelse av fisk, krav til dokumentasjon av produksjonsprosess/er på næringsmidler som er "fair-trade" merket (viser også til Nordisk rapport om Etisk Mærkning af Fødevarer¹⁶), krav til dokumentasjon av produksjonsprosess/er på næringsmidler som markedsføres som miljøvennlige.

Videre bør forbrukerorganisasjoner involveres i beslutningsprosessen på en hensiktsmessig måte. Jamfør Nordisk forbrukerpolitisk handlingsprogram. Det forventes at flere behov vil oppstå.

---

¹⁶ Nordisk Ministerråds rapport TemaNord 2003:527

6 Anbefalinger for videre arbeid med sporbarhet i Norden

I dette kapitlet er det forsøkt å gi noen anbefalinger til videre arbeid på området sporbarhet fordi prosjektgruppens medlemmer under arbeidet har sett at det kan være nyttig å arbeide videre med enkelte områder. En kan også ut fra denne rapporten vurdere det som nyttig å involvere flere interessenter av sporbarhet. Det skjer mye på området sporbarhet nå og det vil skje mye i fremtiden. For å følge utviklingen er det nyttig med videre samarbeid i Norden.

Prosjektgruppen har på bakgrunn av ideer som har oppstått og innspill som er gitt, diskutert mulig videre arbeid på sporbarhetsområdet:

- Vurdere og identifisere behovet for FoU-innsats. Aktuelle områder som bør vurderes er først og fremst kontrollen i forhold til GFL artikkel 18. Deretter er det nødvendig å vurdere kravene til dokumentasjon både for GMO og fisk. Det forventes at flere behov vil oppstå.
- Arrangere nordiske seminarer om sporbarhet og erfaring fra implementering og tilsyn med GFL artikkel 18.
- Gjennomføre nordiske tilsynsprosjekter. For å bidra til økt tilsyn og økt fokus på sporbarhet i Norden er praktiske prosjekter med tilsyn i fokus de mest egnede. Det foreslås derfor at det utarbeides nordiske tilsynsprosjekt *for eksempel* på opprinnelsesmerking av storfekjøtt med elementer som "Hvordan planlegge og utføre tilsynet", "Gi veiledning til vedtak og oppfølging" og eventuelt ta med evaluering av tilstanden i Norden.
- Samle og bearbeide erfaringer fra tilsyn og fra bransjen for bruk i diskusjoner i internasjonale fora. Som for eksempel å ta fatt i tilsynspersonellet tilbakemeldinger på spørreundersøkelsen der de påpeker utfordringer i forhold til informasjon som "forsvinner" under bearbeiding/ prosessering (pakninger som åpnes og emballasje som kastes med mer) og utfordringer i forhold til å motivere mindre virksomheter slik at de innfører systemer for å spore. Videre er det en utfordring å få importører til å skaffe til veie informasjon (mottakskontroll hos første mottaker) fra mottaksstedet. Dette er emner det bør overveies om det skal arbeides videre med i nær fremtid.
- Etablere nettverk av fagpersoner på sporbarhetsområdet med faste møter der nasjonalt og internasjonalt arbeid på sporbarhetsområdet diskuteres.

Sporbarhetskravene må etterleves for at virksomhetene kan ta sitt ansvar for å sikre trygg mat, og for at myndighetene skal kunne treffe de nødvendige tiltak når det påvises helsefarlig mat.

Prosjektgruppen har grunn til å tro at tilsyn med krav til sporbarhet blir en stadig mer omfattende oppgave og at fortsatt nordisk satsing på området vil være ønskelig og nyttig.

7 Vedlegg

7.1 Vedlegg 1- Gjeldende regelverk og veiledere på området

Generelle bestemmelser om sporbarhet

General Food Law (GFL) (EF) nr 178/2003

Europaparlamentets og rådets forordning (EF) nr 178/2002 fastsetter bestemmelser om generelle prinsipper og krav for næringsmiddelregulering, bestemmelser om en europeisk næringsmiddel sikkerhetsmyndighet (EFSA) og ett nytt system for rask informasjons-utveksling som omfatter både næringsmidler og fôr.

Kapitel II inneholder generell næringsmiddelregulering og enkelte artikler trer i kraft 1 januar 2005. Disse bestemmelser omfatter blant andre artikkel 18 om sporbarhet:

1. Næringsmidler, fôr, dyr bestemt til næringsmiddelproduksjon og alle andre stoffer som er bestemt til eller kan forventes å bli iblandet et næringsmiddel eller et fôr, skal kunne *spores i alle ledd* i produksjon, bearbeiding og distribusjon.
2. Driftsansvarlige for næringsmiddel- og fôrforetak skal kunne *identifisere enhver person som har levert* til dem et næringsmiddel, fôr, dyr bestemt til næringsmiddelproduksjon eller ethvert stoff som er bestemt til eller kan forventes å bli iblandet et næringsmiddel eller fôr. For dette formål skal de driftsansvarlige ha *ordninger og framgangsmåter* for å kunne gjøre disse opplysningene tilgjengelige for vedkommende myndigheter på anmodning.
3. Driftsansvarlige for næringsmiddel- og fôrforetak skal ha ordninger og framgangsmåter for å kunne *identifisere de andre foretakene som har mottatt* deres produkter. Disse opplysningene skal gjøres tilgjengelige for vedkommende myndigheter på anmodning.
4. Næringsmidler eller fôr som omsettes eller sannsynligvis vil bli omsatt i Fellesskapet, skal være hensiktsmessig *merket eller identifisert* for å kunne gjøre dem lette å spore, ved hjelp av *relevant dokumentasjon eller informasjon* i samsvar med de relevante kravene i mer spesifikke bestemmelser.
5. Bestemmelsene om anvendelsen av kravene i denne artikkel på særlige områder kan vedtas etter framgangsmåten fastsat i artikkel 58 nr.2.

Bestemmelsene ovenfor vil gjelde generelt for alle næringsmidler og fôr.

Danmark og Sverige har i forbindelse med implementeringen av forordningen foretatt en del kartlegginger/avklaringer i forhold til tolkning av sporbarhetskravene i artikkel 18. Rapportene kan leses på

<http://www.foedevarestyrelsen.dk/Nyheder/Nyheder/Arkiv/2004/sporbarhed.htm>

<http://www.slv.se/> (ligger under rapporter og tilsyn)

Norge har lagt ut en veileder basert på de tolkninger som er gjort i arbeidsgruppen i EU:

http://www.mattilsynet.no/multimedia/archive/00010/Veileder_til_forskri_10366a.doc

På grunn av den brede og generelle bestemmelsen har enkelte av medlemsstatene i EU sett det som nødvendig å utarbeide veiledninger på sporbarhetsområdet. Noen av disse kan du finne her:

<http://www.food.gov.uk/multimedia/pdfs/introtracebus.pdf>

http://www.fsai.ie/publications/guidance_notes/gn10.pdf

Opprinnelsesmerking av storfekjøtt

Rådets forordning 1760/2000

Det er nødvendig at alle aktører og organisasjoner i hvert ledd i produksjon og salg bruker identifikasjons- og registreringssystem som gjør at rødt kjøtt lar seg spore til opprinnelsen. Bestemmelsene om opprinnelsesmerking av rødt kjøtt gjelder i henhold til forordningen i alle ledd i kjeden, for eksempel slakteri, nedskjæringsvirksomhet, importør, grossist og butikk.

Forbrukerne skal i butikken kunne få informasjon om kjøttets opprinnelse gjennom den merkingen som finnes i klartekst på etiketten, eller for rødt kjøtt som selges i løs vekt, gjennom godt synlig informasjon i umiddelbar nærhet av kjøttet.

Referansenummeret er etablert slik at tilsynsmyndighetene og berørte virksomheter skal kunne spore kjøttet tilbake til det enkelte dyr eller gruppe dyr. Aktørene i hvert ledd i kjeden må kunne gjøre rede for myndighetene hvordan referansenummeret benyttes.

Den obligatoriske merkingen skal inneholde:

- Storfekjøtt, ferskt/fryst, unntatt kvernet kjøtt
  - Referansenummer (som kan fastslå sammenhengen mellom kjøttet og det enkelte dyr, eller en gruppe av dyr) Alle storfe som fødes skal merkes med produksjonsplassens/ virksomhetens "land"-nummer (produksjonsplassnummer/virksomhetsnummer) samt ett unikt identitetsnummer, som rapporteres til et nasjonalt

dyreregister for storfe. Via identitetsnummeret kan man få informasjon om blant annet produksjonsplass. Ved forflytting er det både den dyreholder som overleverer dyret og den som tar imot som har ansvaret for at dyret/ene er korrekt merket. Ved slakteriet tildeles dyret et tilleggsnummer som henviser til det unike identitetsnummeret. Det referansenummeret som siden tildeles kjøttet i hvert ledd i kjeden skal via logføring kunne spores tilbake til slakteriet.

- ”Slaktet i (landets navn og slakteriets virksomhetsnummer)”.
- ”Nedskåret i (landets navn og nedskjæringsvirksomhetens virksomhetsnummer). Virksomheter som ikke har virksomhetsnummer, men som driver egen nedskjæring for salg til forbruker, skal merke med virksomhetens navn)”. Når det er flere nedskjæringsvirksomheter etter hverandre skal alle disse angis.
- Født i (landets navn)
- Oppdrettet i (landets navn)
  - Dersom dyret er født, oppdrettet og slaktet i samme land, kan følgende merking benyttes: ”Opprinnelse: (landets navn)”
- Kvernet kjøtt
  - Referansenummer
  - Født i (landets navn)
  - Oppvokst i (landets navn)
  - Slaktet i (landets navn)
  - Produsert i (landets navn)
  - ”Land” opprinnelse. Gjelder for storfekjøtt fra dyr som er både født, oppdrettet og slaktet i ”land”

Om nødvendige opplysninger om kjøtt fra tredje land ikke finnes tilgjengelig, skal slikt kjøtt merkes med: ”Opprinnelse: ikke EU” samt ”slaktet i (tredje lands navn)”. For kjøtt fra dyr som importeres levende til en medlemsstat, og der det ikke finnes opplysninger om fødselsland eller oppvekst, skal disse opplysninger i merkingen erstattes med angivelsen ”Importert til EU levende ” eller ”Importert fra (navn på tredje land) levende”.

Det er hver aktør og hver organisasjon som skal ta ansvar for at opprinnelsesmerkingssystemet fungerer tilstrekkelig. Det er tilsynsmyndighetenes som skal, om mangler konstateres, sette i verk tiltak gjennom å anvende de sanksjonsmuligheter som lovgivningen hjemler.

Det er utarbeidet veiledninger på øksekjøttområdet og de finnes på:

http://www.foedevarestyrelsen.dk/Foedevare/Maerkning/Obligatorisk_fri_villig_maerkning_oksekoed/Forside.htm

Videre kan du søke på ”opprinnelsesmerkning av nötkött” på Livsmedelsverkets hjemmeside <http://www.slv.se/> og du finner rapporten ”Livsmedelsverkets vägledning om opprinnelsesmerking av nötkött”

Merking av art og opprinnelse på fisk

Kommisjonens forordning (EF) nr 2065/01

Kommisjonens forordning (EF) nr 2065/01 om gjennomføringsbestemmelser til Rådets forordning (EF) nr 104/2000 angår forbrukeropplysninger om fiskevarer og akvakulturer. Med forordningen ble det 1. januar 2002 innført en ny merkingsordning for en lang rekke fiskerivarer. Formålet med ordningen er å gi forbrukeren et visst minimum av opplysninger om varen, herunder produksjonsmetode, art og fangstområde.

I henhold til reglene skal følgende opplyses ved detaljsalg av fiskevarer (fisk og skaldyr) til den endelige forbruker uansett omsetningsform:

- Artens handelsbetegnelse
- Produksjonsmåte
- Fangstområde

Når en blanding av forskjellige arter frembys, skal de ovenfor nevnte opplysninger gis for hver art. Du kan lese mer om dette på Fødevestyrelsens hjemmeside:

<http://www.foedevarestyrelsen.dk/Dyr/Fisk+og+dambrug/Fiskehandelsnavne/Forside.htm>

Andre bestemmelser

I Norge reguleres bestemmelser på fiskeområdet i Kvalitetsforskrift for fisk og fiskevarer, FOR 1996-06-14 nr 667

(http://www.matilsynet.no/portal/page?_pageid=34,31955&_dad=portal92&_schema=PORTAL92&articleId=7902&artSectionId=401), som er harmonisert med blant annet EUs Rådskolektiv 91/493. Det er utarbeidet en veileder som kan leses. Fiskeridirektoratets EK-veileder. http://intra01/kvalitet/Fdir/EK_Revisjon/EK%20Veileder/EKveileder.doc

GMO

Rådets forordning (EF) 1830/2003 av 22. september 2003

Sporbarhet defineres som ”evnen til å spore GMO og produkter avledet fra GMO i alle ledd i produksjon og omsetning”. Emballerte produkter som består av eller inneholder GMO, skal merkes: ”Dette produktet inneholder genmodifiserte organismer” når de omsettes. Fra første ledd i omsetningskjeden skal frambyder overbringe til neste ledd informasjon om at produktet inneholder eller består av GMO, sammen med de(n) unike

koden(e). Sporbarhets- og merkesystemet omfatter også GM-såvarer og andre GMO som er godkjent for omsetning til dyrking og utsetting i miljøet.

Med unike koder menes en enkel numerisk eller alfanumerisk kode som skal bidra til å identifisere hvilken GMO godkjent etter EU-regelverk det gjelder. Angivelse av unik kode kan imidlertid erstattes med en erklæring fra frambyder om at produktet bare skal brukes til næringsmidler, fôrvarer eller til bearbeiding, i tillegg til de unike kodene for de GMO som produktet *kan* inneholde.

Avledede produkter

Frambydere av GM næringsmidler eller fôrvarer skal videreformidle til neste ledd i kjeden informasjon om hver ingrediens som er produsert fra GMO, eller at produktet er produsert fra GMO dersom det ikke finnes noen ingrediensliste.

Krav som gjelder både GMO og avledede produkter

Frambyder er forpliktet til å påse at denne informasjonen følger produktet til neste ledd i omsetningskjeden. Frambyder skal ha systemer og prosedyrer for å identifisere hvem produktene kommer fra og hvem de videresendes til. Denne informasjonen skal oppbevares i en periode på 5 år.

Unntak

- Emballerte produkter som allerede er omfattet av andre identifikasjonssystemer som lot- og batch-nummer unntas fra kravene om å beholde informasjon om at produktet består av, inneholder eller er produsert fra GMO og unike koder, forutsatt at dette og lot eller batchnummer fremgår av emballasjen, og at informasjon om lot eller batchnummer beholdes i 5 år.
- De som frembyr til sluttbruker, det vil si restaurantgjester og vanlige forbrukere, pålegges ikke å ha opplysninger om hvem varen er solgt til
- Produkter som inneholder eller består av inntil 0,9 % GMO som allerede er godkjent, eller 0,5 % ikke-godkjent GMO, og som skal brukes direkte som næringsmidler, fôrvarer eller til videreforedling, unntas fra kravene om sporbarhet og merking. Forutsetningen er at frambyderne kan dokumentere at sporforurensningen er utilsiktet eller teknisk uunngåelig. Når det gjelder ikke-godkjent GMO skal denne være vurdert av en vitenskapelig komité i EU eller av EFSA og funnet å ikke representere noen helse- eller miljørisiko.
- Næringsmidler og fôrvarer produsert fra GMO er unntatt på samme vilkår som i forrige punkt fra kravet om sporbarhet dersom sporforurensningen av GM materiale i ingrediensene ikke overstiger 0,9 % godkjent GMO eller 0,5 % ikke-godkjent GMO.

Mer informasjon om GMO finnes på:

<http://www.slv.se/> (søk på GMO)

http://www.foedevarestyrelsen.dk/Foedevare/gmo/Regler_om_gmo/forside.htm

http://www.mattilsynet.no/portal/page?_pageid=34,31801&_dad=portal92&_schema=PORTAL92&articleId=8589&artSectionId=213 (kan også her søke på GMO og få flere treff)

Økologiske produkter

Rådsforordning (EØF) nr. 2092/91

Alle næringsdrivende som vil markedsføre økologiske landbruksprodukter må underlegges bestemmelsene fastsatt i Rådsforordning (EØF) nr. 2092/91 med tilhørende forordninger. Forordningen skal sikre at landbruksprodukter markedsført som økologiske, er framstilt på en måte som tilfredsstillende minimum de krav til produksjon, merking og kontroll av økologiske landbruksprodukter som er beskrevet. Med bakgrunn i at det er umulig å analysere seg frem til om et produkt er økologisk eller ikke, har man derfor andre tiltak for å kontrollere dette. Det legges vekt på kontroll med dokumentasjon av vareflyt og produksjonsprosesser.

Forskriften gjelder for vegetabiliske og animalske landbruksprodukter og bearbejdede produkter som hovedsakelig består av en eller flere ingredienser av slik opprinnelse, når disse frambyes slik at de av forbrukeren kan oppfattes som økologiske.

Begrunnelsen for rådsforordning 2092/91 finnes i fortalen. Den nevner ikke sporbarhet eksplisitt, men det går fram av denne at dette er noe av hensikten;

”En ramme av fellesskapsregler om produksjon, merking og kontroll vil gjøre det mulig å verne det økologiske landbruk, i den grad en slik ramme sikrer vilkårene for rettferdig konkurranse mellom produsentene av produkter som er merket på denne måten, hindrer anonymitet i markedet for økologiske produkter ved å sikre åpenhet i alle ledd i produksjonen og tilberedningen, og fører til at forbrukerne får større tiltro til slike produkter.

En økologisk produksjonsmetode utgjør en spesiell produksjonsmetode på bruksnivå. Det bør derfor for bearbejdede produkter fastsettes opplysning om en økologisk produksjonsmetode knyttet til opplysninger om ingrediensene som er fremstilt etter denne produksjonsmetoden.

Av hensyn til produsentene og dem som kjøper produkter påført opplysning om økologisk produksjonsmetode, bør det fastsettes hvilke prinsipper som i det minste må oppfylles for at produktet skal kunne presenteres med disse opplysninger. For å sikre at produksjonsreglene blir overholdt, er det i prinsippet nødvendig med kontroll i alle ledd i produksjonen og markedsføringen.

Alle næringsdrivende som produserer, tilbereder, importerer eller markedsfører produkter som er påført opplysninger om økologiske produksjonsmetoder, bør være underlagt en ordning med regelmessig kontroll, som oppfyller Fellesskapets minstekrav og som utføres av utpekte kontrollorganer og/eller godkjente organer under tilsyn. Merkingen av produkter som er underlagt denne kontrollordningen, bør omfate en opplysning om EF-kontroll.”

I artikkel 11, som omhandler import fra land utenfor EØS er det stilt krav til at økologiske produkter som er importert fra en tredjestat, bare kan markedsføres dersom kontrollmyndighet eller kontrollorgan i tredjestaten har utstedt et kontrollsertifikat som bekrefter at partiet omhandlet i sertifikatet er fremstilt innenfor et produksjonssystem som anvender regler tilsvarende EUs og har vært underlagt en kontrollordning som er vurdert som ekvivalent til EUs.

Forordningen er endret flere ganger, bl.a. for å presisere krav til sporbarhet.

For å lese mer om dette kan du se på Fødevarestyrelsens hjemmeside på følgende lenke:

http://www.foedevarestyrelsen.dk/Foedevare/Oekologi/EU_okologilogo_og_o_maerket.htm

Her finnes også oversikt over EUs økologiregelverk:

http://www.foedevarestyrelsen.dk/Foedevare/Oekologi/Lovgivning/eus_oe_kologiforordninger.htm

Livsmedelsverket i Sverige har også lagt ut informasjon om økologi på sine hjemmesider: <http://www.slv.se/>. Søk på ”Økologi”.

På Mattilsynets internetsider finnes også en del informasjon om økologi-området:

http://www.mattilsynet.no/portal/page?_pageid=34,31969&_dad=portal92&_schema=PORTAL92

7.2 Vedlegg 2 - Kontakten med tilsynspersonellet

Utførelse og spørreskjema

Prosjektgruppen utarbeidet et spørreskjema som mal. Hvert lands representant valgte hvordan og til hvem spørreundersøkelsen skulle sendes til. I Sverige ble spørreskjemaet sendt ut til fire større kommuner og i Norge ble spørreskjemaet lagt ut på intranettet for det sentrale og lokale næringsmiddeltilsynet. Spørreskjemaet ble også sendt ut til Debio (privat tilsynsorgan som fører tilsyn på økologiområdet for de sentrale myndigheter) og til landbruks- og dyrehelsetilsynet til informasjon og invitasjon til innspill. Norge fikk svar fra 30% av de lokale tilsynene.

I Finland ble spørreskjemaet sendt til alle kommuner som har e-post (det vil si 430 kommuner). Det ble også sendt til lensstyrelsene og autoriserte inspektører for økologisk tilsyn. Finland fikk svar fra 5% av de spurte.

I Danmark ble spørreskjemaene sendt ut til alle de 11 ”fødevareregionene” og det foreligger svar fra fire av dem.

Deres/Dykkar ref • <i>Your ref:</i>	Vår ref • <i>Our ref:</i>	Vår dato • <i>Our date:</i>
	03/00620	19. august 2003

Nordisk prosjekt om sporbarhet

Nordisk prosjekt om sporbarhet innenfor områdene *fisk, storfekjøtt og økologiske næringsmidler* har som formål å utarbeide en felles nordisk veileder for tilsyn med sporbarhetskrav, der både eksisterende og fremtidige (*genmodifiserte næringsmidler og Food Law*) krav behandles. Prosjekt om sporbarhet ble startet opp i januar 2003 og foregår i regi av Nordisk Ministerråd. Prosjektet ledes av Norge og i prosjektgruppen deltar også Danmark, Sverige, Finland og Island. Prosjektet har sluttdato 30. april 2004.

Målgruppen for veilederen er tilsynspersonellet som fører tilsyn med sporbarhetskrav på områdene *fisk, storfekjøtt og økologiske næringsmidler*. Innspill fra tilsynspersonellet er derfor nødvendige slik at vi kan lage en god og hensiktsmessig veiledning. Med dette utgangspunktet har vi laget et spørreskjema som vi håper at dere har anledning til å fylle ut. Som det går frem av spørsmålene er vi i denne omgang interessert i tilsynsmetode, utfordringer for tilsynet og erfaringer og ikke direkte i funnene¹⁷.

Vi legger derfor vekt på å få vite noe om:

---

¹⁷ SNT har på Medulla bedt om mer spesifikk informasjon fra KNT om tilsyn og funn i forhold til forskrift om opprinnelsesmerking (Oppslagstavlen 10.7).

- hvordan tilsynet utføres i dag (gjerne beskrivelse av et typisk tilsyn med sporbarhetskrav)
- hvilke type virksomhet er gjenstand for inspeksjon
- hvilke erfaringer har dere gjort dere
- hvordan eksisterende veiledning oppfates (se oversikt over veiledning i vedlegget) og
- hvilke type støtte som ønskes fra sentralledet.

Dersom dere har synspunkter på

- hvilke utfordringer det vil være i det kommende regelverket (med hensyn på Food Law og kanskje spesielt GMO) ønsker vi at dere gir uttrykk for dem også¹⁸.

Dette brevet sendes til tilsynsorganer som fører tilsyn med områdene fisk, storfekjøtt og økologiske næringsmidler. Det vil derfor være enkelte områder din etat ikke dekker. Vi ber deg derfor kun om å svare på de områdene du har ansvar for.

Vi må ha deres besvarelse **innen 15. september 2003** for å kunne bruke den videre i prosjektet. Besvarelsen kan sendes pr e-post eller brev. Brevet legges også på Medulla, "Oppslagstavlen", slik at svarskjemaet kan hentes der.

På forhånd takk !

Saksbehandler: Prosjektleder Vigdis Veum Møllersen /23 21 66 69
e-post: vvm@snt.no

Vedlegg: Spørreskjema og oversikt over regelverk

Til orientering: Dette brevet sendes til alle de kommunale næringsmiddeltilsynene og Debio. Landbruks- og dyrehelse-tilsynet mottar det til orientering.

---

¹⁸ Vi har i vedlegget, oversikt over regelverk Norge, kort oppsummert prinsippene for sporbarhetskrav i Food Law, Matloven og for genmodifiserte produkter

Spørsmål:

1. Hvordan utføres tilsyn (eksempel: revisjon, stikkprøve) med sporbarhetskrav innenfor det respektive området og hva legges det vekt på ?

Økologi	<i>Ved tilsyn med sporbarhetsordninger benytter vi oss av følgende metode (beskriv et typisk tilsyn):</i>
	<i>Det legges vekt på:</i>
Fisk	<i>Ved tilsyn med sporbarhetsordninger benytter vi oss av følgende metode (beskriv et typisk tilsyn):</i>
	<i>Det legges vekt på:</i>
Oksekjøtt	<i>Ved tilsyn med sporbarhetsordninger benytter vi oss av følgende metode (beskriv et typisk tilsyn):</i>
	<i>Det legges vekt på:</i>

2. I hvilke virksomheter føres det tilsyn med sporbarhetskrav (eksempel: meieri, slakteri, nedskjæringsvirksomhet, produsent, bearbeidingsvirksomhet, pakkeri, import, lager, transportør, butikk)?
- Hva slags dokumentasjon får tilsynet ved tilsyn med sporbarhetssystemer (nevnt gjerne eksempler) ?

Virksomheter	Dokumentasjon

3. Hvilke utfordringer ser dere når det føres tilsyn med sporbarhet ?
- Øvrige erfaringer (gjerning positive) ?

--

4. Hvordan fungerer den veiledningen som allerede finnes? (se vedlegg)
- Hva er bra og hva er dårlig?
  - Der veiledning ikke er utarbeidet, ønskes det ?

<i>Opprinnelsesmerking på storfekjøtt</i>	
<i>Økologiområdet</i>	
<i>Fisk</i>	

- 5. Prinsippene om sporbarhet kommer til uttrykk i Food Law artikkel 18 og omhandler virksomhetenes plikt til å etablere sporbarhetssystemer (ett trinn frem og ett tilbake). Ser dere noen spesielle utfordringer i forhold til dette (som dere ønsker veiledning på)?**

- 6. Hvilken type støtte ønskes fra myndighetene i fremtiden?**

Det kan bli behov for å utdype svarene og vi vil gjerne få ta kontakt med deg/dere. I så fall skriv inn navn, ditt telefonnumme